

Ceza Hukukunda Örselenmiş Kadın Sendromu¹

Özgür KÜÇÜKTAŞDEMİR*

ÖZET

Örselenmiş kadın sendromu, kocasından veya duygusal ilişki yaşadığı partnerinden devamlı fiziksel, duygusal ve cinsel şiddet gören kadınların psikolojik durumlarını niteleyen bir kavramdır. Ceza hukukundaysa, partnerinden devamlı şiddet gören kadının, partnerinin eylemi bittikten sonra onu öldürmesi halini ifade etmektedir. İçtihat hukuku ülkelerinin mahkemeleri, partnerlerinin uyguladığı örseleyici ve hayati risk içeren şiddet dolayısıyla öldüren kadınlar için, örselenmiş kadın sendromunu ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan bir neden olarak kabul etmiştir. Örselenmiş kadın sendromu yaşayan kadınlar, sendrom nedeniyle çaresiz oldukları ve şiddetten partnerlerini öldürmek dışında kendilerini koruyamayacaklarını algısını taşımaktadırlar. İçtihat hukuku mahkemeleri örselenmiş kadın sendromunu cezayı azaltmak veya vermemek için delil olarak kabul etmektedirler. Her ne kadar örselenmiş kadın sendromu içtihat hukuku mahkemeleri tarafından doğrudan yasal bir savunma nedeni olarak kabul edilmese de, meşru müdafaa, haksız tahrik, isnat yeteneğinin kaldıran bir neden veya ceza sorumluluğunu kaldıran bir neden olarak yorumlanabilmiştir. Bu çalışmada, içtihat hukuku ülkelerinde örselenmiş kadın sendromu üzerine yapılan tartışmalar ceza sorumluluğu bağlamında tanıtılacaktır. Örselenmiş kadın sendromunun ceza hukukundaki yeri tartışılacaktır. Çalışmanın son kısmında, Türkiye'deki yüksek orandaki aile içi şiddet nedeniyle, örselenmiş kadın sendromunun Türk Ceza Hukukunda uygulanma olanağı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Örselenmiş kadın sendromu, ceza sorumluluğu, ceza sorumluluğunu kaldıran ve azaltan nedenler, meşru müdafaa, isnat

---

* Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Usul Hukuku Bilim Dalı, Araştırma Görevlisi

¹ Türkçeye, "şiddete maruz kalmış kadın sendromu" veya "hırpalanmış kadın sendromu" olarak da çevrilmektedir. Özellikle hırpalanmış kadın sendromu çok kullanılmaktadır. Her iki çevirinin de kavramın birebir anlamını karşılamadığını, kadının sadece fiziksel değil ruhen de zarar gördüğün düşündüğümüzden, biz örselenmiş kadın sendromu olarak çevirmeyi daha uygun bulduk.

yeteneği, haksız tahrik, manevi cebir, beklenemezlik ilkesi, Türk Ceza Kanunu, mazeret nedenleri.

Battered Woman Syndrome in Criminal Law

ABSTRACT

Battered woman syndrome describes psychological condition of women who are side of an intimate or family relationship, suffered physical, emotional and sexual abuse from their partners. In criminal law, this concept implies battered woman's manslaughter that committed after her partner's continuously inflicted violence. The courts of common law countries have accepted battered women syndrome as defense for women who kill their abusers for defend themselves from the abusive or life-threatening inflicted violence of their male abusers. Women who suffer from battered woman syndrome commit their crime in consequence of herself-perception about her helplessness and lack of opportunities for finding other way than to murder her partner for self-preservation. The common law courts have recognized battered woman syndrome as evidence for causes of mitigating or diminishing sentence. Although, battered woman syndrome is not accepted as a specific legal defense in common law countries, syndrome may legally interpret in, legitimate self-defense, provocation, insanity and diminished responsibility. In this article, discussions in Common Law countries on battered women syndrome will be introduced with the context of criminal responsibility. Battered woman syndrome's place in criminal law will be discussed. In the last part of the study, according to high rate of domestic violence in Turkey, possibility of battered woman syndrome's application in Turkish Criminal Law will be evaluated.

Keywords: Battered woman syndrome, criminal liability, the causes which reduce or remove Criminal Liability, self-defense, imputability, provocation, duress, reasonableness, Turkish Criminal Code, excusing conditions.

GİRİŞ

Ülkemizin en büyük sorunlarından biri aile içinde kadına uygulanan şiddettir. Araştırmalar, kadına yönelik aile içi şiddetin Türkiye genelinde çok yaygın bir şekilde yaşandığını göstermektedir. Kadınların, aile içi şiddete maruz kalması, içinde büyüdükleri çekirdek ailede başlamakta hatta bu nedenle şiddet kabullenilmekte ve hayatlarının ilerleyen safhalarında evlilikle birlikte eşlerinden gördükleri fiziksel veya cinsel şiddetle ağırla-şarak devam etmektedir². Bu bağlamda araştırmalar, Türkiye genelinde evlenmiş ya da birlikteliği olan kadınların yüzde 39'nunun herhangi bir şekilde şiddete maruz kaldığını, bunlardan yüzde 46'sının ise uğradığı şiddetin ağır derecede olduğunu göstermektedir³.

Ülkemizde kadına yönelik aile içi şiddetin bu kadar yaygın olmasına karşın yargı dünyası ve doktrin, içtihat hukuku ülkelerinde son dönemde ortaya çıkmış bir savunmayı(defenses) ya da hukuk düzenimiz bağlamında başka bir ifadeyle ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan bir neden olarak göz önüne almaktadır⁴. Bu ceza sorumluluğunu kaldıran neden örselenmiş kadın sendromu olarak adlandırılmaktadır. Buna rağmen, mahkemelerimiz bu kavramın farkında olmadan da isabetli ama çok istisnai kararlar verebilmektedir. Örneğin, yakın zamanda, Sakarya'da eşi tarafından düzenli şiddet gören bir kadın kocasını boğarak öldürmüş, eşinin şiddetine uğradığı doktor raporu ile kesinleşince de mahkeme tarafından beraat ettirilmiştir⁵. Bu çalışmada, aile içi şiddet gören kadınlar

---

² Türkiye genelinde, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurulu tarafından 1995 yılında yapılan bir araştırmada, şiddet davranışlarının yüzde 99'nun kadınlara karşı kocaları tarafından uygulandığı, şiddet başlangıcının ilk evlilik günlerine rastladığı, şiddet süresinin çoğunlukla 6-10 yıl arası olarak ifade edildiği, uygulanan şiddet türünün yüzde 78.9 oranla fiziksel, yüzde 84 oranıyla sözel şiddet başı çekmektedir.(TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları, Ankara, 1995, s.138-140)

³ ÜNER, Sunday/YÜKSEL, İlknur/KOÇ, İsmet/ERGÖÇMEN, Banu/TÜRKYILMAZ, Ahmet, "Sonuçlara Genel Bir Bakış", Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, Ankara, 2009, s.185 (http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/eski_site/tdvaw/doc/Ana_Rapor_Mizan_1.pdf)

⁴ ELLIOT, Catherine/QUINN, Francis: Criminal Law, 4th Edition, Pearson Education Limited, UK, 2002, s.69 vd.

⁵ Doğan Haber Ajansı, "Mahkemedен Örnek Karar", 17.05.2012, 13:31 (http://www.dha.com.tr/mahkemedен-ornek-karar_313528.html) Karar tartışılmış, kimi medya organları kocasını öldüren kadına beraat başlığı altında kararı duyururken, kimisi de mahkemedен örnek karar başlığını atmıştır.

üzerinde ortaya çıkan ve içtihat hukuk ülkelerinde çoğunlukla ceza sorumluluğunu kaldıran bir neden olarak ele alınan örselenmiş kadın sendromu ve ceza hukukundaki yeri, Türk ceza hukuk düzeninde uygulanıp uygulanamayacağı tartışılacaktır.

I. ÖRSELENMİŞ KADIN SENDROMU

Örselenmiş kadın sendromu ilk, psikolojik bir kavram olarak ortaya atılmıştır. Sendrom, belirli örüntü oluşturdıklarında bir rahatsızlığı karakterize eden bulgular bütünü anlamına gelmektedir⁶. Bu bağlamda, dilimize şiddet gören kadın veya hırpalanmış kadın sendromu olarak da çevrilen örselenmiş kadın sendromu (Battered Woman Syndrome) şiddet gören kadınlarda ortaya çıkan belirli bulgulara niteleme yapmaktadır. Bu nedenle, toplumda aile içi şiddetin başlıca mağduru olan kadınları konu almakta ve yukarıda değinildiği gibi ceza hukukunda da aile içi şiddetin etkisiyle cinayet işleyen kadın failler açısından tartışılmaktadır. Örselenmiş kadın sendromu, kadınların özgürlüklerini kadın hakları konusunda daha duyarlı gelişmiş ülkelerde dahi sıklıkla görülebilmekte olup, kavramın doğuşu Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleşmiştir. Örselenmiş kadın sendromu, aile içinde hayatının uzun bir döneminde düzenli bir şekilde şiddet gören, umutsuz bir kadının içinde bulunduğu ruhsal koşullar sonucunda kendisine şiddet uygulayan kişiyi öldürmesini ifade etmektedir.

A. ÖRSELENMİŞ KADIN SENDROMU KAVRAMI ve TARİHÇESİ

1960'lı yıllarda kadın hareketinin doğumu, kadınların toplum ve aile içinde erkekler tarafından maruz bırakıldıkları fiziksel ve cinsel şiddete dikkatleri çekmiş, bu konudaki farkındalığı ve kadın hakları konusundaki bilinci arttırmıştır⁷. İşte 1975 yılında Leone Walker tarafından ileri sürülen örselenmiş kadın sendromunun teori olarak ileri sürülüşü ve kamuoyunun gündemine gelmesi de bu sosyal koşulların sonucu olarak ortaya

⁶ DOWD, Micheal, "Dispelling the Myths About the 'Battered Woman's Defense:' Towards A New Understanding", Fordham Urban Law Journal, V.9, I.3, A.2, (567-583), 1992, s.578

⁷ Feminist hareket, hukuk ve özelde ceza hukukunda kadınları ele alan eserler için bkz. GÜRİZ, Adnan, Feminizm, Postmodernizm ve Hukuk, Phoenix, Ankara, 2011; ARAT, Necla, "Feminist Hukuk", İstanbul Üniversitesi Dergileri, (<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iukad/article/download/1023000335/1023000326>); CENTEL, Nur, "Yeni Türk Ceza Yasası ve Kadın", Polis Dergisi, S.44, 2005, (<http://nurcentel.com/makaleler/yenitckvekadin.pdf>); SANCAR, Türkan, Türk Ceza Hukukunda Kadın, Seçkin, Ankara, 2013.

çıkıştır⁸. Örselenmiş kadın sendromunun feminist hareketle birlikte gelmesinin nedeni, şiddet içeren ilişkilerde, ufak istisnalar dışında mağdur olan tarafı evli kadınların veya bir erkekle özel bir duygusal ilişki kuran kadınların oluşturmasıdır⁹.

Hukuk ve özelde ceza hukuku açısından, Lenore Walker'ın örselenmiş kadın sendromu teorisi, kendilerine şiddet uygulayanları öldüren kadınların fiillerini işlerken meşru müdafada bulduklarını öne sürmelerine olanak sağlamıştır. Walker'ın teorisi şiddet gören kadınlarda ortaya çıkan sendromun iki anahtar etkene dayandığını; bunların, kadının yaşadığı şiddet döngüsü ve sonucunda ortaya çıkan öğrenilmiş çaresizlik olduğunu ileri sürmektedir¹⁰.

Walker, tipik bir şiddet ilişkisinde döngüsel üç aşama tespit etmiş ve bunları "öğrenilmiş çaresizlik"¹¹ teorisine uygulayarak neden şiddet gören kadınların saldırganlarından kaçmakta başarısız olduklarını açıklamaya çalışmıştır¹². Walker'ın örselenmiş kadın sendromunda tanımladığı şiddet süreci, döngüsel üç evreli bir süreçtir. İlk baştaki evreye gerginlik inşası süreci adı verilmekte, bu süreçte kadın sözel şiddete, kaba davranışlara ve tartaklama gibi hafif fiziksel şiddete maruz kalmaktadır; sonraki evreye şiddet evresi olup bu evrede şiddet ve gerginlikler artmakta, kadın ağır fiziksel veya cinsel şiddet mağdur olmakta; bu evreyi failin özür ve pişmanlıklarıyla kısa süreli bir durağanlık ve özen devresi olan

---

8 BIGGERS, J.R., "A Dynamic Assessment of the Battered Woman Syndrome and Its Legal Relevance", Journal of Forensic Psychology Practice, V.3:3, (1-22), 2008, s.3

9 BIGGERS, s.4

10 RUSSEL, Brenda, L., Battered Women Syndrome As a Legal Defense, History Effectiveness and Implications, McFarland, USA, 2010, s.19. Walker'ın ek olarak geleneksel cinsiyet rollerinin etkisinde yetişmek gibi ek kişisel özelliklere de vurgu yaptığı ifade edilmiştir.

11 Öğrenilmiş çaresizlik kavramı ve ilk ortaya atan, hayvanlardaki çaresizlik hissinin kaçınma güdüsünü yok ettiğine ilişkin Martin Saligman'ın ilgili deneyleri için bkz. DOWD, s.573, ayrıca bkz. ERSEVER, Hakan, "Öğrenilmiş Çaresizlik", AÜEBFD, Cilt. 26, S.2, (622-631) 1193, (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/497/5903.pdf>)

12 COOKSON, Cara, "ConfrontingOurFear: Legislating Beyond BatteredWomanSyndromeandTheLaw of Self -Defense in Vermont", Vermong Law Review, Vo. 34, (pp.415-447), 2009, s.421

şefkat ve pişmanlık evresi izlemekte, bu evre bittikten sonraysa uygulanan şiddet yeniden başlamakta ve de döngünün süregelen her tamamlanışında uygulanan şiddet artmaktadır¹³.

Her şiddet gören kadının bu çevrimi yaşadığı henüz kanıtlanamasa da, araştırmalar aile içinde şiddet gören kadınların önemli bir kısmının bu çevrimi veya farklılaşan koşullar dahilinde benzerini yaşadığına işaret etmektedir¹⁴. Buna karşın, araştırmalarda, şiddet gören kadınlar arasında depresyon ve bu paralelde öğrenilmiş çaresizlik yaşamaları açısından çok az bir farklılık olduğu gözlemlenmiştir¹⁵. Walker'ın da daha sonra kabul ettiği gibi, şiddet ilişkileri kimi zaman ileri sürdüğü üç aşamalı döngüden ayrıksı seyredebilmekte olduğundan, teoride asıl vurgulanması gereken özelliğin kadına karşı uygulanan fiziksel, duygusal ve cinsel şiddetin ağır, tek ve süre giden özelliğidir¹⁶. Nitekim Walker'a göre, şiddet, örselenmiş kadının hayatının süre giden ve kalıcı bir parçasıdır ve bu bağlamda şiddet gören kadının kafasındaki sorular, saldırganının kendisine şiddet uygulayıp uygulamayacağı yönünde değil de ne zaman hangi ağırlıkta şiddet göreceği yönünde şekillenmektedir¹⁷.

Kadının tecrübe ettiği bu süre giden şiddet döngüsü zamanla öğrenilmiş çaresizlik içine düşmesine neden olmaktadır. Öğrenilmiş çaresizlik, davranışlarıyla belirli bir sonucu kontrol edip yönlendiremeyeceğini öğrenen bireyin içine düştüğü ruhsal durumu ifade etmektedir ve araştırmacılar tarafından depresyon modelleriyle ilişkisi üzerinde durulmaktadır¹⁸. Öğrenilmiş çaresizlik, devamlı olarak şiddet gören bir kadının içine

¹³ HUGHES, Paul, "Paternalism, Battered Women, and the Law", *Journal of Social Philosophy*, Vol.30, No.1, (pp.18-28), 1999, s.20; BIGGERS, s.4.Kadınların genellikle sadece döngünün ilk aşamasında pasif kaldığı ve şiddet uygulayan erkeğin bunu kabullenme olarak algıladığı ve bunun ikinci aşamayı hızlandırıp teşvik ettiği gözlemlenmiştir.

¹⁴ BIGGERS, s.6; Her ne kadar örselenmiş kadın sendromunun ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenler arasındaki yeri ciddi bir şekilde tartışmalı olsa da, Walker'ın şiddet döngüsü teorisi, ampirik bulgularının eksikliğine rağmen, sendromun açıklanmasında bilimsel bir dil kullanılması nedeniyle içtihat hukukunun mahkemelerince çoğunlukla kabul edilmiş ve böylelikle tartışılmıştır. (FAIGMAN, David, "The Battered Woman Syndrome and Self Defense: A Legal and Empirical Dissent", *Virginia Law Review*, Vol.72:619, (p. 619-647), 1986, s.636)

¹⁵ BIGGERS, s.6

¹⁶ SLOBOGIN, Christopher, "Psychological Syndromes and Criminal Responsibility", *Annual Review of Social Science*, V.6, (109-127), 2010, s.111

¹⁷ COOKSON, s.421

¹⁸ Bkz ERSEVER, "Öğrenilmiş Çaresizlik", *AÜEBFD*, Cilt. 26, S.2, (622-631) 1193, (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/497/5903.pdf>)

düştüğü ruh halini ve bu bağlamda kendisine şiddet uygulayan kişiden niye kaçınmadığını açıklamaktadır. Gerçekten de öğrenilmiş çaresizliğin kişilerde depresyona ve bu bağlamda tepkisizlik, stres karşısında pasif tutumlar, öğrenme güçlükleri gibi sonuçlara neden olduğu ileri sürülmektedir.

Bu teori bağlamında, örselenmiş kadın sendromuyla ilgili araştırmalar, neden aile içi şiddet gören kadınların, şiddeti hayatlarının olağan bir parçası olarak gördüklerine ışık tutmaktaysa da, daha yakın zamanlı araştırmalar aslında kadınların, kadınların şiddet içeren ilişkiden kaçınmakta, salt gördükleri şiddet nedeniyle pasif kaldığı yönündeki savın bütünüyle gerçeği yansıtmadığını, kadınların imkânları dâhilinde tecrübe ettikleri aile içi şiddetle mücadele ettiklerini göstermiştir¹⁹. Böylece, örselenmiş kadınların durumuna, öğrenilmiş çaresizlik teorisi açısından yaklaşılması eleştirilmiş ve örselenmiş kadınlara sağ kalmaya çalışan kimseler olarak (*battered woman as survivors*) yaklaşan alternatif bir teori geliştirilmiştir²⁰. Yapılan bu araştırmalarda ortaya çıkan istatistiklere göre, örselenmiş kadınlar, ilk şiddet gördükleri andan itibaren, önce ailelerinden biriyle, arkadaşlarıyla, sonraysa, değişen oranlarda olmakla birlikte, güvenlik güçleriyle, sosyal hizmet kurumlarıyla, avukatlarıyla, din adamlarıyla sorunlarıyla ilgili iletişime geçtiklerini, şiddet görmemek için davranış kalıplarını istemden de olsa değiştirmeye çalıştıklarını göstermiştir²¹. Örselenmiş kadın sendromuyla ilgili bu teorinin temel özelliği ve farklılığı, kadınların şiddet içeren ilişkiden bir şekilde kaçınmalarından çok, ilişkide nasıl ayakta durmaya çalıştıklarına odaklanması ve bu bağlamda kadını sadece şiddet uygulayan erkeğin değil, toplumun da bir mağduru olarak ele almasıdır²². Bizce teorinin diğer bir önemli özelliği, örselenmiş kadınları aile içi şiddetin pasif mağdurları olarak ele almayıp, niye ilişkilerinden ayrılmak yerine, kendilerine şiddet uygulayan kocalarına şiddet uygulamaya mecbur kaldıklarını daha net bir şekilde açıklamasıdır²³.

---

¹⁹ BIGGERS, s.6

²⁰ CALLAHAN, Renee, "Will The Real Battered Woman Please Stand Up? In Search Of a Realistic Legal Definition of a Battered Women Syndrome", *Journal of Gender and the Law*, Vol. 3 , (p.117-152), Fall 1994, s.124 vd.

²¹ CALLAHAN, s.126 ve s.127.

²² CALLAHAN, s.132

²³ Örselenmiş kadın sendromuyla ilgili bu teori hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. CALLAHAN, "WillThe Real Battered Woman Please Stand Up? In Search Of a Realistic Legal Definition of a Battered Women Syndrome"

Gerçekten de, örselenmiş kadınların, Türkiye örneğinde de şiddet uygulayan kocalarından veya sevgililerinden kendilerini koruyamadıkları, toplumsal kabuller yüzünden ailelerinden yeterli desteği görmedikleri, devlet güçlerinin yeterli koruma sağlamadığı gözlemlenebilmektedir. Görülebileceği gibi, aslında bu sadece ülkemize has bir durum da değildir. Aile içi şiddet vakaları, gelişmiş ülkelerde dahi güvenlik güçleri tarafından "pis iş" olarak görülmekte ve aile içi şiddet olaylarında yakalama ve gözaltı gibi çarelere başvurmakta daha az cesaret sahibi olunmaktadır²⁴. Bunu yanında kadınların şiddet içeren ilişkiden kaçınmaya yönelik her teşebbüslerini uygulanan şiddetin artması takip etmekte, yapılan araştırmalar kadın bir şekilde ilişkisini sonlandırır bile şiddet tehlikesi ve tehdidinin devam ettiğini, hatta ayrılıktan sonraki iki yıllık zaman diliminin şiddet tehlikesinin en yoğun olduğu dönem olduğunu göstermektedir²⁵.

Burada dikkate alınması gereken husus, öğrenilmiş çaresizliğin kadının şiddet içeren bir ilişkiyi istediğini göstermediği, sadece o ilişkiden kaçınmak konusundaki çaresizliği ifade ettiğidir. Bu bağlamda, aslında yukarıda bahsi geçen her iki yaklaşım da örselenmiş kadınların içinde buldukları durumu açıklamada birbirini tamamlamaktadır. Çünkü örselenmiş kadınlar şiddet gördükleri ilişkiden kaçınmak için ellerinden geleni her şeyi yapsalar ve ruhen, bedenen ayakta kalmaya çalışsalar da, şiddet içeren ilişkiden ayrılmadıkları koşullarda yine derin bir çaresizlik hissine düşmeleri, ağır bir şekilde hırpalanmaları doğal bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunun yanında, Walker'ın ortaya attığı, örselenmiş kadın sendromu teorisi, örselenmiş kadın sendromunun bir akıl hastalığı olmadığı ve bu nedenle sendromla ilgili kesin ve net olarak belirli bir tipoloji oluşturulmasının mümkün olmadığı, çünkü ampirik ve bilimsel verilerin bunun için hala yetersiz olduğu, dolayısıyla bu kavramın bilimsel olmaktan çok siyasi bir kavram olduğu yönünde eleştirilere maruz kalmıştır²⁶.

²⁴ Bu konu bağlamında İsveç hakkında yapılan bir araştırma için bkz. AKERSTRÖM, Malin, "Police Persuasion: Making Battered Women File A Complaint", *International Journal of Law, Policy and the Family*, Vol.12, (pp.62-73), 1998.

²⁵ BIGGERS, s.10

²⁶ Bkz. DIXON, Joe, W., *An Essay On Battered Woman Syndrome*, (<http://www.psychologyandlaw.com/BWS%20Essay%20.htm>, Erişim Tarihi: 02.10.2014, 11:20) Hatta yazar hızını alamamış, örselenmiş kadın sendromu ile ilgili çalışmalarını ıvır zıvır bilimi (junkscience) olarak nitelemiştir

Buna karşın günümüzdeki yeni yaklaşım, Walker'ın teorisini yaptığı örselenmiş kadın sendromu üzerinde yapılan araştırmalar ve tartışmalar ışığında, sendromun özellikleri ve ortaya çıkış şekliyle travma sonrası stres bozukluğunun bir türevidir kabul etmektedir²⁷.

B.PSİKOLOJİ ve TIP BİLMİ AÇISINDANDAN ÖRSELENMİŞ KADIN SENDROMU

Günümüzde, birçok klinik tedavi uzmanı ve araştırmacı, travma sonrası stres bozukluğu tanısının, örselenmiş kadın sendromunun yapısının ve semptomlarının boyutlarının anlaşılmasına ışık tutacağını savunmakta ve bu görüş doktrinde genel kabul görmektedir²⁸.

Bu noktada dikkat çekilmesi gereken husus, travma sonrası stres bozukluğunun ayırt edilebilir bir psikiyatrik durum oluşudur²⁹. Bu yüzden, nedeni olan travmatik olayın tanımlanabilmesi mümkündür. Yapılan çalışmalar, travma sonrası stres bozukluğu yaşayan şiddet görmüş kadınların aile içi cinsel ve fiziksel şiddete daha ağır ve sık maruz kaldıklarını, travma sonrası stres bozukluğunun semptomlarını ayırt edilebilir bir şekilde yaşadıklarını göstermektedir³⁰.

Bu bağlamda, özel olarak örselenmiş kadın sendromuyla ilgili doğru ve kesin bulgular olduğu ileri sürülemez de türevidir olduğu ifade edilen "travma sonrası stres bozukluğu" günümüzde Amerikan Psikiyatri Derneği'nin Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabında (DSM IV)³¹anksiyete bozukluğu olarak tanımlanmaktadır. DSM IV, travma sonrası stres bozukluğunun belirtileri olarak, travma yaşatan olayın çeşitli ve tekrarlayan şekillerde günlük yaşamda bir daha yaşanmasını,

---

²⁷ RUSSEL, s.19; Aynı zamanda bkz.The Validity and Use of Evidence Concerning Battering and Its Effects in Criminal Trials; Report Responding to Section 40507 of the Violence Against Women Act, (<https://www.ncjrs.gov/pdffiles/batter.pdf>) s.9 vd.

²⁸ O'KEEFE, Maura, "Posttraumatic Stress Disorder Among Incarcerated Battered Women: A Comparison of Battered Women Who Killed Their Abusers and Those Incarcerated for Other Offenses", Journal Of Traumatic Stress, Vol.11, No.1, (71-85), 1998, s.71 vd; SLOBOGIN, s.113 vd.

²⁹ BOTTALICO, Barbara/BRUNI, Tommaso, "Post Traumatic Stress Disorder, Neuroscience, and the Law", International Journal of Law and Psychiatry, V.35, (pp.112-120), 2012, s.115 vd.

³⁰ O'KEEFE, s.80 vd.

³¹ Bkz. The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, DSM IV, American Psychiatric Association, (<http://justines2010blog.files.wordpress.com/2011/03/dsm-iv.pdf>), s.424 vd.

olayı hatırlatan durumlardan kaçınmaya yol açan aşırı uyarılma halini, yoğun korku ve kaygı hislerini saymaktadır.

Travma sonrası stres bozukluğu dört ana semptomla tanımlanmaktadır. Bunlar: yeniden tecrübe edilen ıstırap verici hatıralar, travma izlelerinden kaçış, duygusal olarak hissizleşme ve yüksek tahriktir³². Yapılan çalışmalar göstermektedir ki, tek başına eşten görülen şiddetin ağırlığıyla travma sonrası stres bozukluğunun etkileri artmamakta, çocuklukta geçirilen şiddet içeren deneyimler, daha önce geçirilmiş bir anksiyete bozukluğu, şiddet uygulayanla geçirilen süre, verilen veya sakınan sosyal destek de semptomların ağırlığını etkilemektedir³³. Toplumumuzda, tecrübe edilen şiddetin çocukluktan başladığı, özellikle aile içinde şiddet gören kadınlara toplumsal cinsiyet kalıpları nedeniyle yeterli sosyal desteğin verilmediği ve hatta kadının değersiz görülebildiği koşullarda travma sonrası stres bozukluğunun kadınlarca ağır bir şekilde tecrübe edilebileceğini varsaymak çok kolaydır.

II. ÖRSELENMİŞ KADIN SENDROMUNUN CEZA HUKUKUNDAKİ YERİ

Örselenmiş kadın sendromu, ceza hukuku öğretisinde üzerine yapılan tartışmalarla beraber, sırasıyla geçici akıl hastalığı, meşru savunma, kusurluluğu kaldıran veya azaltan bir neden olarak ele alınmıştır³⁴. Aşağıda verilecek örnekler bağlamında da görülebilecektir ki içtihat hukuku doktrininde sendromun ceza sorumluluğunu kaldıran ve azaltan nedenler içinde hangi kalıba sokulacağı yönünde kesin bir çözüme varılamamıştır.

Tüm bu tartışmalar içindeki kilit soru, şiddet gören kadının neden şiddet ilişkisinden bir şekilde kaçınmayıp ya da suçu işleyene kadar yaptığı gibi ilişkiyi devam ettirmeyip de, şiddet uygulayan eşlerini öldürme yoluna seçtikleridir³⁵.

A. İÇTİHAT HUKUKUNDA ÖRSELENMİŞ KADIN SENDROMUNUN TARTIŞILDIĞI İLK DAVALAR

İngiliz hukukunda bu konuda örnek gösterilebilecek üç önemli dava olduğunu ileri sürebiliriz. Bunlar aşağıda da ele alacağımız, Ahluwalia,

³² BOTTALICO/BRUNI, s.112

³³ O'KEEFE s. 81 vd.

³⁴ DIXON, An Essay On Battered Woman Syndrome

³⁵ SLOBOGIN, s.111

Thornton, Charlton davalarıdır. Çünkü bu davalardaki sanık kadınlar, İngiltere'deki feminist kadın hareketi tarafından yapılan kampanyalarla korunmuş, kamuoyuna mal olmuş ve ABD'de kavram olarak ortaya çıkartılan örselenmiş kadın sendromunun da kamuoyunda tartışılmasına neden olan ilk davalar olmuşlardır³⁶. Kampanyaları düzenleyen kadın hareketinin amacı, haksız tahrik halinde aranan öfke ve elem içindeki ruhi durumu nedeniyle tepki verme ile³⁷ ve meşru müdafaada aranan şartlardan biri olan saldırının mevcut olması gibi hallerin, hakim eril anlayışın eseri olduğunu, kadınların fiziksel özellikleri nedeniyle kendilerini o an savunur ya da tepki verirlerse daha fazla zarara uğrayacaklarını dile getirerek, yasal savunmaya benzer yeni bir savunmanın mahkemelerce kabul edilmesidir³⁸. Feminist hareket, yine 70'li yıllarda, ABD'de de, ceza hukuku genel teorisinde ve ceza adaleti sistemindeki kadın yönelik anlayışı sorgulamış; aynı tarihlerde ülkenin dört bir yanında şiddet gören kadınlar için barınma evleri açılmış, kadına yönelik sorunlar kamuoyunun dikkatine sunulmuştur³⁹.

Örselenmiş kadın sendromu konusunda, en tipik ve konu üzerinde yazılmış eserlerde sıklıkla örnek verilen en önemli dava, *R v Ahluwalia(1992)* davasıdır. Ahluwalia, kocasından on yılın üzerinde bir süre şiddet ve aşağılama gördükten sonra bir gün, kocası uyurken üzerine benzin döküp kocasını yakarak öldürmüştür. Mahkemedeki savunmasında suçunu haksız tahrik altında işlediği savunmasında bulunmuştur. Haksız

³⁶ ELLIOT, QUINN, s.70

³⁷ Örneğin kadın için, korku, çaresizlik hisleri de geçerli olabilir veya öfke ya da elem kadın ve erkekte farklı şekillerde tezahür edebilir. Yine kadın, hakim toplumsal rol modellerin eseri de olan, fiziksel ve duygusal güçsüzlüğüyle yasal savunmada bulunurken hem zaman tepkide bulunabilir mi sorusu da tartışmalıdır.

³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. ELLIOT/QUINN, s.70-71

³⁹ Benzer tarihlerde ABD'de vuku bulan, yasal savunma halinin tartışıldığı 1977 tarihli *State v. Wanrow* davasına da kadın hareketinin etkileri ve talepleri açısından değinmekte yarar vardır. Bir Kızilderili olan Wanrow, korumasındaki çocuklara saldırmasından korktuğu sabıkalı bir çocuk istismarcısını, bulunduğu oturma odasında aniden karşısında görünce, herhangi bir saldırı olmadığı halde vurarak öldürmüştür. Wanrow, mahkemenin jüriyi, meşru müdafaanın şartları dâhilinde şiddet kullanımı konusunda bilgilendirmesi sırasında, sadece erkek cinsiyetinin özelliklerini temel aldığına öne sürerek temyize gitmiştir. Temyiz mahkemesi, meşru müdafa koşullarının failin cinsiyetine göre değerlendirilmesi yönünde karar vererek, kadınlar için önemli bir ilerleme sağlamıştır. Böylelikle meşru müdafa haline ilişkin yargı kararları feministler tarafından sorgulanmaya başlamıştır. (bkz, FRANCIS, Tony, "The Verdict Is In", Medscape, (<http://boards.medscape.com/forums/?128@@.2a54d936!comment=1>), Erişim Tarihi, 11.10.2014, 01:27)

tahrik değerlendirilmeyerek, adam öldürmeden ceza alması üzerine, major depresyon belirtileri gösterdiği için bu cinayeti işlediği yönündeki savunmasıyla temyize başvurmuştur. İlk derece mahkemesinde yapılan yargılaması sırasında tıbbi veya başka herhangi bir delil hakim önüne getirilmemiş ne de travma sonrası stres bozukluğundan veya örselelenmiş kadın sendromundan bahsedilmiş, bunun yerine haksız tahrik hali üzerine savunmanın kurulması tercih edilmiştir⁴⁰. Temyiz aşamasındaysa, "örselelenmiş kadın sendromu" tartışılmış, yeni tıbbi deliller sunularak sanığın ceza sorumluluğunun olmadığı ileri sürülmüş, bunun üzerine temyiz mahkemesi, yeni tıbbi delillere dayanarak yeniden yargılama kararı vermiştir⁴¹.

Benzer bir şekilde, alkolik kocasından ağır şiddet gören, evden kocası tarafından kovulup geri döndükten sonra, mutfağa gidip bıçak alıp, sofada uyumakta olan kocasını uyandırarak onu bıçakla öldüren, bir örselelenmiş kadın olan Thornton'un davasında (*RvThornton 1996*)⁴² da ilk derece mahkemesi, jüriyi haksız tahrikin göz önüne alınmasına yönlendirerek cinayetten hüküm kurmuş, temyizde sanık hakkında kişilik bozukluğu olduğu yönünde yeni tıbbi kanıt sunmuş ve örselelenmiş kadın sendromuna dayanılmış, bunun üzerine temyiz mahkemesiyse sanığın zihinsel durumu göz önüne alınarak yeniden yargılama yapılmasını karar vermiştir⁴³.

Nispeten yeni tarihli Charlton davasındaysa (*RvCharlton 2003*), sanık kendisine ve kızına karşı sürekli şiddet uygulayan kocasını, kocasının ellerinin bağlı olduğu bir cinsel ilişkileri sırasında öldürmüştür. Mahkeme

---

⁴⁰ RIX, Keith, " 'Battered Woman Syndrome' and the Defence of Provocation: Two Women With Something More In Common", *The Journal of Forensic Psychiatry*, Vo.12:1, (131-149), 2001, s.133vd.

⁴¹ Bkz. *R v Ahluwalia* (1992) 4 AER 889. (Kararın özeti için bkz. <http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Ahluwalia.php> Erişim Tarihi: 10.10.2014, 10.55)

⁴² Bkz. *R v Thornton* (1996) 1 WLR 1174. (Kararın özeti için bkz. <http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Thornton.php> Erişim Tarihi: 10.10.2014, 11.00)

⁴³ RIX, s. 135; Ayrıca, Thornton ve Ahluwalia davalarındaki farklılıklar için bkz. BAKER, Helen, "Constructing Woman Who Experience Male Violence: Criminal Legal Discourse and Individual Experiences", *Liverpool Law Review*, V.29, (pp.123-142), 2008, 128vd.

sanığın, tekrarlanan şiddet, kendisi ve daha da önemlisi kızının güvenliğine ilişkin duyduğu korku nedeniyle haksız tahrik altında cinayeti işlediğine hükmetmiş ve cezasında indirim gitmiştir⁴⁴.

Amerika Birleşik Devletlerinde ise yine kadın hareketi tarafından kamuoyuna mal edilmiş önemli bir örselenmiş kadın sendromu vakası, 1977 tarihli *FrancineHughes* davasıdır⁴⁵. Yine yukarıda örneğini verdiğimiz davalarda olduğu gibi, Hughes uzun yıllar kocasından şiddet görmüş ve bir gece birden kocası uyurken yatağına gazolin döküp onu yakarak öldürmüştür. İlk olarak bu davada örselenmiş kadın sendromu dile getirilmiş olsa da yargılamasında Hughes'un geçici akıl hastalığı nedeniyle cezalandırılmamasına karar verilmiştir⁴⁶. ABD söz konusu olduğunda, çıkış noktası olarak ele alınabilecek başka bir örselenmiş kadın sendromu olayıysa 1979 tarihli *Ibn-Tamas davasıdır*⁴⁷. IbnTamas çiftinin örselenmiş kadın sendromundaki şiddet döngülerini içeren ilişkileri, bir gün kocası hamile olan Bayan Tamas'ı dövmesi, evden ayrılması için karısının yüzüne silah doğrultması ve ortalık sakinleştikten sonra kocasını vurup öldürmesiyle noktalanmıştır. Bu davanın önemi ilk defa temyiz mahkemesinin örselenmiş kadın sendromu söz konusu olduğunda bu konuyla ilgili uzman ifadelerinin önemine vurgu yapması ve ancak uzman görüşünün kadının niye şiddet ilişkisinin tarafı olarak kalmaya devam ettiğini, kocasıyla ilişkilerini, sendromun sonuçlarının oluşup oluşmadığını değerlendirebileceğini belirtmesidir⁴⁸. Bu davanın başka bir önemiye yerel mahkemenin meşru müdafaaaya ilişkin şartları esnetip değiştirerek, beklene mezlik ilkesini uygulaması olduğu söylenebilir⁴⁹.

Görülebileceği üzere, İngiliz hukukunda örselenmiş kadın sendromunun yeni bir savunma nedeni olarak kabul edildiği davalara yukarıdaki örnekler ışığında rastlamak güçtür. Aynı şekilde ABD'de örselenmiş kadın sendromu meşru müdafaa savunmasında bulunmak için öne sürül-

---

⁴⁴ R v Charlton (2003) EWCA 415. Karar için bkz. (<http://lexisweb.co.uk/cases/2003/february/r-v-charlton>)

⁴⁵ Francine Hughes adlı kadının yaşadıkları daha sonra "Yanan Yatak (The Burning Bed)" adlı TV filmine konu olmuştur. (bkz. <http://www.imdb.com/title/tt0087010/>)

⁴⁶ DOWD, s.570

⁴⁷ Ibn-Tamas v.US 407 A.2d 626, 1979 (http://www.amberglaw.net/storage/407_A2d_626.pdf)

⁴⁸ bkz. BROWN, Linda R., "Admissibility of Expert Testimony on the Subject of Battered Women", *Criminal Justice Journal*, V.4/1, (161-179), 1980.

⁴⁹ SLOBOGIN, s.112

mekte ama çoğunlukla bu savunma mahkemeler tarafından çeşitli nedenlerle kabul edilmemektedir⁵⁰. Amerika Birleşik Devletlerinde ise, örselenmiş kadın sendromunun savcılık tarafından öne sürüldüğü ama bunun zamanla sanığın şiddetten başka türlü kaçınabilme olanağına sahip olmadığı yönündeki savunmasını bertaraf etmek için ülke çapında uygulamaya başlanan bir savcılık taktiğine dönüştüğü dile getirilmektedir⁵¹.

B. ÖRSELENMİŞ KADIN SENDROMUNUN CEZA SORUMLULUĞUNU KALDIRAN veya AZALTAN NEDENLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Örselenmiş kadın sendromu, ilk vakalarının ortaya çıktığı tarihten beri, yukarıda da değinildiği üzere, doktrin tarafından ceza sorumluluğunu kaldırın veya azaltan nedenlerin çeşitli türleri bağlamında ele alınmakta ve sendromun bunlardan hangisine girdiği üzerine yapılan tartışmalar devam etmektedir. Bu bölümde kısaca bu tartışmalara değinilecek ve örselenmiş kadın sendromunun nasıl ele alınabileceği tartışılacaktır. Aslında, örselenmiş kadın sendromu yaşayan faillerin durumunun, somut olayın özelliklerine göre, hangi ceza sorumluluğunu kaldırın veya azaltan nedenler bağlamında değerlendirilmesi gerektiği hususunun değiştiğini ifade edebiliriz.

Örselenmiş kadın sendromu yaşayan fail, yaşadığı şiddetin etkisi ve diğer sair nedenlerin birleşimiyle bir akıl hastalığı yaşıyor olabilir. Böyle biri durumda isnat yeteneğinin olmadığı ifade edilebilir. Yine başka bir olayda, örselenmiş kadın, gelecekte gerçekleşmesi muhakkak bir saldırıyı

⁵⁰ ABD'de Yüksek mahkeme tarafından, örselenmiş kadın sendromunun kabul edildiği dava olarak Kelly Davası (*State v. Kelly, 97 N.J. 178, 1984*) örnek gösterilmekteyse de, bu başlık altında değinmeyi uygun bulmadık. Bu davada örselenmiş kadın sendromu yasal savunma halinin şartlarının denetlenmesinde kullanılabilir, çünkü Bayan Kelly'nin durumunda, muhakkak bir saldırının olduğu açıktır. Şöyle ki, sokakta kocasından şiddet gören Bayan Kelly, etraflarından toplanan insanlar tarafından kurtarıldıktan sonra, çocuklarını sokakta ararken, kocası yumruklarını sallayarak tekrar karşısına çıkar. (TAŞKIN, Ozan Ercan, "Kötü Muameleye Maruz Kalmış Kadın Reaksiyonu: Meşru Savunma Mı, Mazeret Nedeni Mi?", *Ceza Hukuku Dergisi*, Yıl 7, Sayı: 20, (s.43-58), Aralık 2012, s.48) Halbuki diğer örneklerde, örselenmiş kadınların öldürdükleri kocaları, örneğin *Ahluwalia* örneğinde olduğu gibi saldırılarını sonlandırmış durumdadırlar. Bu konudaki önemli mahkeme kararları için ayrıca bkz. FRANCIS, "The Verdict Is In", *Medscape*, (<http://boards.medscape.com/forums/?128@@.2a54d936!comment=1>, Erişim Tarihi, 11.10.2014, 01:27)

⁵¹ Bkz. STUCKLE, Paul, "A Criminal Defense Attorney's View of the Domestic Violence Industry" Equal Justice Foundation, (<http://www.ejfi.org/DV/dv-20.htm> Erişim Tarihi: 10.10.2014, 15.44)

önlemek için kocasını öldürmüş olabilir. Böyle bir durumda meşru savunmadan bahsedilebilir ama saldırının muhakkak olup olmadığı üzerinde durulması ve tartışılması gerekmektedir. Nitekim örselenmiş kadınların yasal savunmada bulunup bulunmadıkları yönündeki tartışmalar bu noktada düğümlenmektedir. Diğer taraftan, uygulamada da ilk akla gelen çözüm olan haksız tahrik hükümlerine başvurulabilir. Buna karşın aşağıda da görülebileceği gibi örselenmiş kadın sendromu haksız tahrik halinden de farklılıklar arz etmektedir. Buna karşın kadının, sendromu yaşayacak kadar şiddete maruz kalmadığı vakalarda haksız tahrikten de söz edilebilir. Örselenmiş kadın sendromunun kusurluluğu kaldıran bir neden olarak ele almak da mümkündür. Gerçekten de ağır bir şekilde şiddet gören ve bu sendromu yaşayan, şiddetten başka türlü kaçınma imkânı bulamamış ya da bu ruhsal bozukluğu nedeniyle başka bir imkânının olmadığına inanan faile kusur isnadında bulunulmasının adilliği tartışılmalıdır. Bu nedenle, tartışmaların çözümü için, örselenmiş kadın sendromu yaşayan failler açısından Kıta Avrupası'nda ortaya çıkmış beklenemezlik ilkesinin de değerlendirilmesi gerekmektedir.

1-İsnat Yeteneğini Kaldıran Nedenler Bağlamında Değerlendirilmesi

Bundan yirmi yıl önce, henüz örselenmiş kadın sendromu kavramı içtihat hukukuna girmediği zaman diliminde, bu sendromun etkisiyle kocasını öldüren kadın sanıklar, ya suçlarını itiraf etmiş ve dolayısıyla cezalandırılmışlar ya da o sırada isnat yeteneğine sahip olmadıkları savunmasında bulunmuşlardır⁵².

Yasal savunmadaki saldırı ile savunma arasındaki filhal karşılıklılık bu sendromun etkisiyle eşlerine karşı suç işleyen kadınlarda olmadığı için, örselenmiş kadın sendromunun, kadınların akıl sağlığıyla ilgili olup onların akıl sağlıklarını bozduğu ve bu yüzden isnat yeteneğinin kaybına neden olduğu savunulmuştur⁵³. Böylelikle örselenmiş kadın sendromuyla ilgili ilk yasal yaklaşımlar, kadının bozulmuş zihinsel durumuna

---

⁵² COOKSON, s.420. O zamanlar psikiyatrinin günümüzdeki kadar gelişmiş olmadığını hatırlatmak gerekir.

⁵³ COOKSON, s.425

vurgu yapmış ve bu hali bir isnat yeteneğini kaldıran neden olarak görme eğilimini taşımışlardır⁵⁴.

Günümüzde çoğunlukla, içtihat hukukunun uygulandığı mahkemeler, örselenmiş kadın sendromunun isnat yeteneğini ortadan kaldıran bir akıl hastalığı olduğunu kabul etmemekte ve bu bağlamda dava konusu olayda da tartışmamaktadırlar⁵⁵. Buna karşın, hukukçuların bir kısmında, sendromun üzerinde yapılan tartışmalar ve sendromun ruhsal bir rahatsızlığa işaret etmesi ve ceza sorumluluğunu kaldıran ve azaltan nedenler arasındaki yerinin net bir şekilde belirlenmemiş olması, hala örselenmiş kadın sendromunun isnat yeteneğini kaldıran veya azaltan bir neden olduğu için ceza sorumluluğuna etki ettiği yönünde yanlış bir kanı uyandırabilmektedir⁵⁶. Bu kanının, kadının yaşadığı şiddetin ve içinde bulunduğu koşulların ikinci planda kalmasına yol açtığı söylenebilir. Bu bağlamda değinmek gerekir ki, kadın hareketi, Amerika örneğinde olduğu gibi, örselenmiş kadınların “deli”, “akıl hastası”, “mazoşist” gibi sıfatlarla yaftalamalarına karşı çıkmıştır⁵⁷.

Gerçekten de, yukarıda değinildiği gibi, örselenmiş kadın sendromu travma sonrası stres bozukluğunun bir türevi olarak ruhsal bir rahatsızlığı ifade ettiği açıksa da, travma sonrası stres bozukluğunun algılama yeteneğini kaldırmadığı ve dolayısıyla bir akıl hastalığı olmadığını üzerinde durulması gerekmektedir⁵⁸.

Türk Ceza Hukuku bağlamında konuyu ele aldığımızdaysa, isnat yeteneğini kaldıran nedenler⁵⁹ yaş küçüklüğü(TCK 31.md), akıl hastalığı (TCK 32.md), sağır ve dilsizlik (TCK md.33) ve geçici nedenler, alkol veya uyuşturucu madde etkisinde olmadır.(TCK 34.md) Tüm bu hallere bakıldığında, örselenmiş kadın sendromunun rahatlıkla burada sayılanlardan

---

⁵⁴ FOLLINGSTAD, Diane, "Foresenic Evaluations of Battered Women Defendants: Relevant Data to be Applied to Elements of Self Defense", Applied & Preventive Psychology, V.5, (pp.165-178), USA, 1996. s.167. Buna karşın yapılan araştırmalar isnat yeteneğini kaldırmadığını göstermiştir.

⁵⁵ SLOBOGIN, s.112

⁵⁶ DOWD, s.576

⁵⁷ TAŞKIN, s.51

⁵⁸ ŞENYUVA, Gülçin/YAVUZ, Fatih “Fiziksel Şiddet Olgularında Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Değerlendirilmesi”, Adli Tıp Dergisi, S.23-1, (s.1-14), 2009, s.12

⁵⁹ HAFIZOĞULLARI, Zeki/ÖZEN, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, US-A Yayıncılık, Ankara, 2010, s.404 vd.

hiçbirine uymadığı ve Türk Ceza Hukukunda bu bağlamda değerlendirilmeyeceği görülebilir. Zira Türk Ceza Kanununun akıl hastalığını düzenleyen 32.maddesinde, akıl hastalığı tanımlanmamış bunun yerine akıl hastalığı nedeniyle işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını önemli derecede azalmış olmasını aramıştır. Bu nedenle akıl hastalığının türüne değil, hastalığın kişinin fiili işlediği esnadaki davranışlarını algılama ve yönlendirme yeteneğine etkisinin Kanun tarafından ceza sorumluluğunun belirlenmesinde dikkate alındığı söylenebilir⁶⁰.

Öyleyse hangi ruhsal rahatsızlıkların failin davranışlarını algılama ve yönlendirme yeteneğini önemli derecede azalttığının tıbben belirlemek örselenmiş kadın sendromunun Türk Ceza Hukukunda isnat yeteneğini kaldıran nedenler arasında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği hususunda aydınlatıcı olacaktır. Öğretide, şizofreni gibi psikozların, majör depresyon gibi duygulanım bozukluklarının, zeka geriliği gibi organik kökenli ruhsal bozuklukların, davranışları algılama ve yönlendirme yeteneğini önemli derece kaldırdığı; buna karşılık, psikonevroz, uyarıcı madde kullanımı, anksiyete ve kişilik bozuklukları gibi rahatsızlıkların davranışların algılanması ve yönlendirilmesini önemli derecede azaltmadığı kabul edilmektedir⁶¹. Bu bağlamda, travma sonrası stres bozukluğunun bir türü olarak kabul edilen, örselenmiş kadın sendromunun yukarıda da değinildiği üzere failin, davranışlarını algılama ve isteme yeteneğini önemli derecede azaltmadığı ve bu nedenle isnat yeteneğini kaldıran nedenler arasında değerlendirilmeyeceği rahatlıkla ifade edilebilir. Buna karşın, kadına uygulanan şiddetin süresine, ağırlığına, geçmiş ruhsal travmalarına bağlı olarak travma sonrası stres bozukluğuyla beraber veyahut devamında, örselenmiş kadında majör depresyon rahatsızlığının oluşması mümkündür. Şayet travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinin yanı sıra majör depresyon da kadında gözlemlenebildiği durumda, kadının isnat yeteneğinin olmadığı söylenebilir.

---

⁶⁰ Bkz. BAYINDIR, Sinan, "Türk Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Sonuçları", Legal Hukuk Dergisi, S. 9:99, 2011. (<http://humanrightsandcriminallaw.blogspot.com.tr/2012/03/turk-ceza-hukukunda-akil-hastaligi-ve.html> Erişim Tarihi: 21.10.2014 11:09)

⁶¹ Bkz. ÖZKAN, Mustafa/HAKERİ, Hakan, "Ceza Hukukunda Ruhsal Bozukluklar", (http://www.medeniyet.edu.tr/1998_KHUKA_ceza_hukuku_ve_ruhsal_bozukluklar.html Erişim Tarihi: 21.10.2014, 12:05)

Örselenmiş kadın sendromunun 60'lı ve 70'li yıllarda kadın hareketi tarafından gündeme taşınması, kamuoyunda bu konuya giderek artan dikkat, şiddet gören kadınların sadece sevgilileri, eşleri veya içindeki buldukları toplum tarafından değil de, aynı zamanda hukuk sistemi tarafından da mağdur edildikleri yönünde bir algının gelişmesini sağlamış, örselenmiş kadınların savunmalarında isnat yeteneğine sahip olmadıkları yerine, yasal savunmaya dayanmalarına neden olmuştur⁶².

2. Meşru Müdafaa Açısından Değerlendirilmesi

Örselenmiş kadın sendromunun klasik bir meşru savunma içinde mi değerlendirileceği, yoksa meşru savunmaya ilişkin şartların genişletilerek özel şartlara uygulandığı özel bir meşru savunma hali mi olduğu veya melez bir ceza sorumluluğunu kaldıran bir nedenle mi karşı karşıya kaldığı kadın hareketinin etkisiyle içtihat hukuku doktrininde hala tartışma konusudur⁶³. Aslında, örselenmiş kadın sendromunun, içtihat hukukunda ve özellikle ABD ceza hukuku doktrininde çoğunlukla meşru savunma hali bağlamında tartışıldığı ifade edilebilir⁶⁴.

Gerçekten de örselenmiş kadın sendromu ele alındığında, klasik yasal savunmaya birebir uymadığı, yasal savunmanın klasik tanımından farklılıklar gösterdiği ve bu nedenle yasal savuna kalıbına oturtulmakta güçlük çekildiği ifade edilmiştir⁶⁵. İchtihat hukukuyla Türk Ceza Hukuku arasında yasal savunmanın şartlarının ele alınışı açısından farklılıklar bulunması⁶⁶ nedeniyle tartışmayı Türk Ceza Hukuku bağlamında değerlendirmek daha yararlı olacaktır. Bu nedenle ilk aşamada Türk Ceza Hukuku doktrinine göre yasal savunmanın şartlarına değinmemiz gerekmektedir.

⁶² CALLAHAN, s.120

⁶³ FOLLINGSTAD, s.166; ayrıca bkz. KAUFMAN, Whitley R. P., "Self Defense, Imminence, and the Battered Woman", *New Criminal Law Review*, Vol.1, No.3, (pp.342-369), 2007.

⁶⁴ COOKSON, s.422; ayrıca bkz. FAIGMAN, The Battered Woman Syndrome and Self Defense: A Legal and Empirical Dissent", *Virginia Law Review*, Vol.72:619, (p. 619-647), 1986

⁶⁵ RUSSEL, Brenda L., *Battered Women Syndrome As a Legal Defense, History Effectiveness and Implications*, McFarland, USA, 2010, s.18

⁶⁶ Genel olarak, meşru müdafaa'nın şartları her hukuk sisteminde aynı olsa da bazı hukuk sistemlerinde bu şartların sağlanıp sağlanmadığı hususunda beklenebilirlik denetimi yapılmaktadır. (KAUFMAN, s.344) Beklenebilirlik denetimi yapan sistemlerden biri de İchtihat Hukukudur. İchtihat Hukukunda, meşru müdafaa hali de zorunluluk hali, manevi cebir, haksız tahrik gibi objektif ve sübjektif açıdan ele alınmaktadır. Süb-

Türk Ceza Hukukunda, yasal savunmanın şartları iki ana kısma ayrılmaktadır⁶⁷. Bunlar savunmaya ve saldırıya ilişkin şartlardır. Saldırıya ilişkin şartlar, saldırının haksız olması, saldırının şahsa ilişkin bir hakka yöneltilmiş olması ve saldırının halen mevcut olmasıdır⁶⁸. Mevcut bir saldırının olması, savunma ile saldırının hem zaman olması anlamına gelmekte, saldırı bittikten sonra savunmada bulunmak meşru sayılmamaktadır⁶⁹. Çünkü bu halde, intikam söz konusu olabilmektedir. Aynı paralelde, gelecekteki bir saldırıdan önce yasal savunmada bulunmak meşru sayılmamaktadır. Çünkü gelecekteki bir saldırıdan kamu organlarına başvurarak kaçınmanın mümkün olduğu ifade edilmektedir⁷⁰. Buna karşın, bu konuda kesin ölçüler konulamayacağı, başlaması muhakkak ve başladığı takdirde savunma imkanı bulunmayacak hallerde saldırının başlamış olduğunun kabulünün gerektiği ifade edilmiştir⁷¹.

Örselenmiş kadın sendromu ilk aşamada savunmaya ilişkin şartlardan mevcut saldırının bulunmayışıyla meşru savunmadan ayrılmaktadır. Çünkü örselenmiş kadın sendromunda, yukarıdaki örneklerde de görülebileceği üzere, fail kendisine şiddet uygulayan kişinin saldırısına karşı hem zaman bir savunmada bulunmamakta, örselenmiş kadın filini saldırı gerçekleştikten belirli bir süre sonra ve yakın bir saldırı tehdidi olmadığı koşullarda işlemektedir. Nitekim kendisine şiddet uygulayan kişinin saldırısından belirli bir süre sonra kadın, adam öldürme filini işlediğinden,

---

jektif açıdan, failin kendisine yönelmiş haksız saldırının varlığı ve bu saldırıdan savunmada bulunmak dışında kurtulamayacağı yönündeki algısı esas alınırken, objektif açıdansa failin içinde bulunduğu durumda makul bir insanın nasıl tepki vereceği tespit edilmeye çalışılarak beklenebilirlik denetimi yapılır. (Bkz. BIGGERS, s.7 vd.; ayrıca ELLIOT/QUINN, s.284 vd.; TAŞKIN, s. 90 vd.) Hatta, bilhassa ABD’de, eyaletlerin kendi ceza hukuku sistemlerine göre değişen şekillerde, yasal savunmanın şartlarının denetlenmesine, yargı makamlarınca daha öznel veya daha objektif açıdan yaklaşılabildiği belirtilmektedir.(CALLAHAN, s.120) Bu nedenlerle, özellikle İçtihat Hukuku ülkelerinde, kendi hukuk sistemlerinin yapısı gereği, örselenmiş kadın sendromunu meşru müdafaa kapsamında tartışılabilmesinin çok daha rahat olduğunu düşünürüz.

67 ÖZEN, Muharrem, Türk Ceza Hukukunda Meşru Müdafaa, Seçkin, Ankara, 1995, s.71

68 bkz. ÖZEN, s.71-112

69 DÖNMEZER, Sulhi/ERMAN, Sahir, “Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku”, Genel Kısım, Cilt 2, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1974, s.127 vd.

70 DÖNMEZER/ERMAN, s.127

71 ÖZEN, s.79.

yukarıda bahsi geçen dava örneklerindeki örselenmiş kadınlara baktığımızda, kadınların cinayetlerini, soğukkanlılıkla ve hesaplayarak işledikleri de rahatlıkla iddia edilebilir⁷².

Buna karşın içtihat hukukunda, savunmaya ilişkin şartların belirlenmesinde, savunmanın saldırıyla filhal bir zamanda gerçekleşmiş olmasının yanında, şartların denetlenmesine sübjektif açıdan yaklaşılabilmekte, kadının süre gelen tehdit dolayısıyla saldırı tehlikesi altında olduğu yönündeki makul algısıyla hareket ettiği mahkemeye kanıtlanmaya çalışılmaktadır⁷³. Bu yüzden, bu doktrindeki yazarlarca gelecekte tekrarlanması muhakkak bir saldırı olduğu, kadına er ya da geç şiddet uygulanacağı savunulmuş ve kadının gerçekleşmesi muhakkak bir saldırı olduğu yönündeki makul inancına dayanılmıştır. Çünkü, yukarıda açıklandığı gibi travma sonrası stres bozukluğunda hastalar sürekli bir korku hissi taşımaktadırlar ve bu kadının algısını da etkilemektedir. Böylece, saldırının mevcut olmaması durumu karşısında, örselenmiş kadın sendromunu yasal savunma nedeni olarak uygulanabilmesi için, fiili şiddetin değil ama şiddet tehdidinin ve tehlikesinin mevcut olması, saldırının şiddet uygulamayı alışkanlık haline getirmiş bir erkek tarafından gerçekleştirilecek ve bu nedenle gelecekte tekrarlanacak olması nedeniyle, yukarıda belirtildiği gibi içtihat hukuku doktrininde kimi düşünürlerce, saldırının muhakkak olduğunun kabul edilmesi gerektiği savunulmuştur⁷⁴. Gerçekten de, kadının yaşadığı stres bozukluğunun doğurduğu ve yoğunlaştırdığı hisler yanında, gerçekten de şiddet görme ihtimali ve buna bağlı olarak duyduğu korku mevcuttur. Bu korku, kadının mevcut saldırı sırasında hareketsiz kalmasına, kadının saldırının sonlanmasını sadece mevcut saldırıya verilmiş bir ara olarak algılamasına, korkusunu yendiğindeyse gecikmiş bir tepki vermesine yol açmaktadır⁷⁵.

Bizce, bu noktada, kadındaki korku hissiyle, gelecekteki saldırı tehlikesi ve saldırının muhakkak oluşu birbirine karıştırılmakta ve kadının durumunun yasal savunma hali kapsamında değerlendirilebilmesi için yasal savunmanın şartlarını genişleten zorlama bir yorum yapılmaktadır. Ayrıca, kadının şiddet göreceği bellidir ama bu belirlilik, şiddet içeren fiilin kadının adam öldürerek kendisini savunmasını ve böylelikle uygulanan haksız fiili engelleyebileceği kadar yakın bir zamanda gerçekleşeceği

---

⁷² BAKER, s.128

⁷³ FOLLINGSTAD, s.167 vd.

⁷⁴ COOKSON, s.425

⁷⁵ TAŞKIN, s. 52

bir durumu nitelememektedir. Burada, bitmiş ama gelecekte tekrarlanması yüksek olasılıkta ama muhakkak olmayan bir saldırı vardır. Çünkü bitmiş ama tekrarlanacak olan saldırıyla, kadının fiili arasındaki zaman aralığı saldırının kesinlik niteliğini gidermektedir. Bu bağlamda, bizce, saldırının muhakkak oluşu yani diğer bir ifadeyle kesinliği, yasal savunma halinde bulunan kişiye yönelecek saldırı tehlikesinin hemen önündeki, yani o andaki bir zaman aralığında gerçekleşecek oluşunu (*almost immediately forthcoming*) ifade etmektedir⁷⁶. Aslında, içtihat hukuku doktrinindeki bu konudaki en önemli tartışma da, saldırı ile savunma arasında, saldırının muhakkak olduğu hususunda makul bir zamanın olup olmadığının tespitinde ortaya çıkmaktadır⁷⁷.

Biz, soruna, sadece zaman aralığının tespiti açısından bakılmasının kesin ölçütler veremeyeceğini düşünüyoruz. Bu nedenle, ancak gerçekleşmesi faile savunmada bulunmak dışında başka olanak tanımayan bir zaman diliminde olan, gerçekleşmesi bu zaman diliminde çeşitli belirtiler nedeniyle faile kesin olarak gözükken saldırının muhakkak olduğunun kabulünün gerektiğini, bununsa şüphesiz yakın bir zaman dilimini nitelediğini düşünüyoruz. Bu bağlamda, örneğin, şiddet uygulayan kocanın karısını dövmek için mutfağa sopa almaya gitmesi, uygulayacağı şiddet öncelikle sözlü tacizlerine başlaması gibi haller düşünülebilir. Yine bu nedenle, saldırının muhakkak olup olmadığının belirlenmesinde sadece zaman dilimi değil, ayrıca olayın gerçekleştiği şartlar dâhilinde saldırganın hareketleri de belirleyici olabilecektir.

Örneğin, kendisine şiddet uyguladıktan sonra yatakta uyuya kalan kocasını öldüren örselenmiş bir kadının durumunda, saldırının muhakkak olduğu söylenemez. Kocasından gelecekte şiddet uygulanması tehlikesi vardır ve hatta bunun çok yüksek olasılıkta olması kadında derin bir korku yaratabilir, ama bu ne savunmada bulunulmasını gerektirecek kadar yakın bir geleceği ifade etmemekte ne de saldırının kesinlikle gerçekleşecek olmasını göstermektedir⁷⁸. Şiddet uygulayan koca, ertesi gün

---

⁷⁶ Yasal savunmada, saldırının “muhakkak” oluşu şartı hakkında yapılan tartışmalar ve görüşler için bkz. KAUFMAN s.344 vd.

⁷⁷ TAŞKIN, s.63

⁷⁸ Örselenmiş kadın sendromunda, yukarıda bahsi geçen şiddet döngüsünü ve kadının sendromun etkisi altında derin bir korku duymasını dayanak olarak göstererek saldırının muhakkak olduğunun kabul edilmesini savunanlar, saldırıya ilişkin kesinlik şartını neredeyse sonsuz bir süreye kadar uzatmaktadırlar. Bu bağlamda bkz. FAIGMAN, s.631

hareket edemeyecek kadar sarhoş halde eve gelebilir, eve dönmeyebilir. Diğer taraftan, kadının her zaman evden ayrılmak, resmi makamlara başvurmak, çeşitli şekillerde yardım istemek olanağı vardır. Türk Ceza Hukuku doktrininde de, kendisini her günkü gibi dövüp sızan kocasını uyku dayken öldüren bir kadının davranışının hukuka uygun sayılmayabileceği ifade edilmiştir⁷⁹. Buna karşın, örneğin, her akşam olduğu gibi alkollü eve gelmiş olduğunu ve kendisine şiddet uygulayacağını bilen, kocasının sopa veya kemer almak için odaya gittiğini gören bir kadın kocasının saldırısından hemen önce herhangi bir savunma fiilinde bulunabilir. Böyle bir durumda doğa olarak yasal savunmadan rahatlıkla söz edilebilir.

Meşru müdafaanın savunmaya ilişkin şartlarıysa, savunmada zorunluluk bulunması, saldırı ve savunma fiilleri arasındaki orandır⁸⁰. Savunmada zorunluluk bulunmasının tespitinde, hal ve şartlar nispi bir şekilde göz önüne alınır ve şiddet kullanıp kullanmama seçeneğinden çok savunmada bulunacak kişinin tehlikeyi uzaklaştırma olanaklarına bakılır⁸¹. Kadınların fiziksel özelliklerinin bu bağlamda değerlendirileceği rahatlıkla söylenebilir. Saldırı ve savunmanın arasındaki orantının belirlenmesindeyse, savunma yapılırken kullanılan vasıtalar dikkate alınır ve savunma dolayısıyla zarara uğratılan hakla saldırıya uğrayan hak arasında değerlendirmeye gidilir⁸². Bu değerlendirmelerin net bir şekilde yapılabilmesi saldırı altında bulunan kişinin içinde bulunduğu durum ve kişisel özelliklerinin de değerlendirilmesini gerektirmektedir⁸³.

Örselenmiş kadın sendromu yaşayan kadının, kendi fiili ve yönelen saldırı fiili arasındaki yine zamansal farklılık yüzünden yasal savunmanın sayılan bu şartlarını da ilk elde taşımadığı belirtilebilir⁸⁴. Çünkü örselenmiş kadın sendromu yaşayan failin durumunda, savunmanın zorunlu olmadığı, kadın kendinin zorunda olduğunu algılasa dahi gelecekteki bir saldırının önlenmesi için kullanılan vasıtanın da orantısız kalacağı belirtilebilir. Örneğin, örselenmiş kadın yukarıda belirtilen Hughes davası örneğinde olduğu gibi, uyuyan kocasını bağlayarak etkisizleştirmek yerine

⁷⁹ ÖZBEK, Veli Özer, et. al., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2.Baskı, Seçkin, Ankara, 2011, s.284

⁸⁰ ÖZEN, s.112 vd.

⁸¹ DÖNMEZER/ERMAN: s.128 vd.

⁸² ÖZEN, s.122 vd.

⁸³ DÖNMEZER/ERMAN, s.130 vd.

⁸⁴ BRADFIELD, Rebecca, "Is Near Enough good Enough? Why Isn't Self-Defense Appropriate for the Battered Woman", Psychiatry, Psychology and Law, Vol. 5:1, (71-85), 1998, s.76; Bu bağlamda saldırı muhakkak değilse savunmanın zorunlu olduğunu söylemek çelişkili olacaktır. (KAUFMAN, s.346)

onu yakmayı veya vurmayı tercih etmektedir. Diğer taraftan, saldırıya uğrayan hak ile zarar verilen hak arasında oranın olduğu da rahatlıkla söylenemez. Çünkü gelecekteki bir saldırıyla fiziksel şiddet göreceğini, sonuçta fiziksel olarak hırpalanacağını bilmekte ama gelecekte yaşayacağı bu şiddetten dolayı kocasını öldürmeyi tercih etmektedir.

Yine de örselenmiş kadın sendromunun söz konusu olduğu hallerde, savunmaya ilişkin şartlar, saldırıya ilişkin şartlara nazaran, araç ve konu bakımından oranın değerlendirilmesinde faillerin kişisel özelliklerinin de belirleyici olması nedeniyle yasal savunmanın şartlarından en az farklılık gösteren özelliğidir. Çünkü kadının, kendisinden fiziksel gücü yüksek olan bir erkeği yaralayarak durdurmasından çok öldürerek veya daha ağır vasıtalar kullanarak durdurması her zaman daha mümkün ve beklenebilir, meğer ki saldırı muhakkak olsun.

Kısacası, yasal savunmada, kadının, erkeğin gelecekte tekrarlanacak saldırıyı uzaklaştırmadaki fiziksel ve ruhsal imkânsızlığı⁸⁵ açısından, yasal savunma halinin örselenmiş kadın sendromu yaşayan kadınlar için de geçerli olduğu ilk bakışta düşünülebilirse de, bu, bizce kısmen doğru bir düşünce olacaktır. Çünkü, kadının fiilinin, kendisine şiddet uygulayan kişinin saldırı fiiliyle karşılıklılığının olmaması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmakta, aradaki süre mevcut tehlikenin yaşanıp bittiğinin, gelecekte gerçekleşmesi olası tehlikelerinse yasal savunma dışında farklı korunma yöntemleriyle engellenebileceğini, en azından bunun için makul bir süre olduğunu nitelemektedir. Bunun içinde evden ayrılmak, resmi makamlara başvurmak gibi durumlarda dâhildir.

İçtihat hukukundaysa, savunmaya ilişkin şartların denetlenmesine objektif açıdan yaklaşılmakta ve makul bir insanın aynı saldırıyla karşı karşıya kalsaydı nasıl tepki verebileceği tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle, makul insanın tespitinde kadın cinsiyetinin göz önüne alınması gerektiği ileri sürülmüştür⁸⁶. Bu nedenle, içtihat hukukunda meşru müdafaa'nın daha rahat uygulanabilmesinin savunulabilmesinin nedeni, sübjektif açıdan mevcut saldırı algısının üzerinde durulması ve saldırıdan

---

⁸⁵ DÖNMEZER/ERMAN, s.130.

⁸⁶ Bu bağlamda, ceza hukukundaki yasal savunma kavramı ve şartlarının maskülen bir anlayış barındırdığı yönünde feminist bir eleştiri için bkz. BAKER, "Constructing Women Who Experience Male Violence: Criminal Legal Discourse and Individual Experiences", *Liverpool Law Review*, V.29, (pp.123-142), 2008

başka türlü kaçınabilme imkanı açısından failin beklenebilirlik sınamasına tabii tutulmasıdır⁸⁷. Bu bağlamda, meşru müdafaada sınırının aşılması açısından da konunun ele alınabileceği belirtilmiştir⁸⁸. Gerçekten de kocasını uyurken öldüren bir kadının durumu yasal savunmadaki saldırıya ilişkin şartları taşımamakla birlikte kadının kocasının şiddetinden kaçamayacağına ilişkin duyduğu inancın ve şiddetin devam edeceğine ilişkin duyduğu korkunun da değerlendirilmesi gerekmektedir⁸⁹. Bu bağlamda, yasal savunmadaki şartlarla örselenmiş kadın sendromunun özellikleri karşılaştırıldığında saldırı ve savunmaya ilişkin şartlardan çok kadınların içinde buldukları koşul ve duruma odaklanıldığından beklenebilirlik ilkesine dayanıldığı ve dolayısıyla mazeret nedenleriyle sendromun özelliklerinin daha net çakıştığı söylenebilir⁹⁰. Zaten, içtihat hukuku doktrininde örselenmiş kadın sendromunun bir ceza sorumluluğunu kaldıran hal olarak değerlendirilmesi savunular, şiddet ilişkisi olan kadının fiilinin beklenebilirliğine dayanarak kadının fiilini yasal savunma kalıbına uydurmaya çalışmaktadırlar⁹¹.

Diğer taraftan, örselenmiş kadın sendromu, yasal savunma haline girmese de, meşru müdafaanın savunmaya ilişkin koşullarının değerlendirilmesinde⁹², özellikle de hukuka uygunluk nedenlerinde hatanın⁹³ ve meşru müdafaada sınırın aşılmasının belirlenmesinde kullanılabilir. Çünkü bazı kadınlar kocalarından çok ağır şiddet görmekte ve çoğunlukta sonucunda öldürülebilmektedirler. Bu nedenle, evden ayrılınca, hatta ilişki bittikten sonra dahi uzun zaman sonra bile kocası tarafından öldürülen veya çok ağır şiddete maruz bırakılan kadınlar vardır. Kadın pek tabii gelecekte böyle bir durumla karşılaşabileceğini sezebilir. Örneğin,

---

⁸⁷ BIGGERS, s.7

⁸⁸ SLOBOGIN, s.112

⁸⁹ DOWD, s.580

⁹⁰ Aynı yöndeki bir görüş ve konunun, hukuka uygunluk nedenleri ve kusurluluğu kaldıran nedenler ayrımı bağlamında ele alınması açısından bkz. DRESSLER, Joshua, "Battered Women and Sleeping Abusers: Some Reflections", Ohio State Journal of Criminal Law, V. 3, (457-471), 2006, s. 463 vd.

⁹¹ FAIGMAN, s.626

⁹² FAIGMAN, s.630; Bu bağlamda bkz *State v. Kelly*, 97 N.J. 178, 1984.

⁹³ Kadının içinde bulunduğu psikolojik durum nedeniyle, saldırının muhakkak oluşu hususunda kaçınılmaz hataya düşmesi de mümkündür. Örneğin kadının, kendisine sürekli şiddet uygulayan, o gün eve gelen ve kendisine sövmeye başlayan sarhoş kocasının kendisine şiddet uygulayacağını düşünmesi gibi. (Hukuka uygunluk nedenlerinde fiili hata için bkz. GÜNGÖR, Devrim, Ceza Hukukunda Fiil Üzerinde Hata, Yetkin, Ankara, 2007, s.68 vd.)

daha önce çok ağır şiddet gören hastanelik olma gibi ve daha önceki ayrılma denemelerinde şiddete maruz kalan veya kocasından ayrılması halinde öldürüleceği gibi tehditler alan kadınlarla sıklıkla karşılaşabilmektedir. Bu kadınların yakınları tarafından yalnız bırakıldıkları ve devlet birimlerinden yeterli korunma olanaklarını elde edemedikleri durumlar da sıklıkla toplumumuzda gözlenebilir. Yine de tüm bu koşullar, suç genel teorisi vasıtasıyla çözülebilecek sorunlar olmayıp, devletin aile içi şiddeti önlemedeki başarısızlığının eseridir. Tüm bunların yanında, meşru müdafaanın şartlarını, en basit tabiriyle örselenmiş kadınlar için genişletmek, insanın yaşam hakkına ilişkin etik değeri aşındıracak, hatta belki kötüye kullanımların yolunu açarak insan öldürerek intikam alınmasının hoş görülmesine neden olabilecektir⁹⁴.

Teoride tüm bu tartışmalar yapılabilse de, uygulamada resmi makamlar tarafından şiddet mağduru (özellikle aile içi şiddet gören) kadınlara yeterli yardım ve bakımın yapılmaması örselenmiş kadınların çaresiz hissetmesine neden olmakta ve yukarıda belirtildiği gibi içlerine düştükleri travma sonrası stres bozukluğunun etkilerini arttırmaktadır. Ama tüm bunlar yine de örselenmiş kadın sendromunun yasal savunma kalıbının içinde değerlendirmek hususunda değil de, aşağıda da ele alacağımız gibi beklenemezlik ilkesi çerçevesinde kusurluluğu kaldıran bir neden olarak ele alınmasına daha uygun düşmektedir.

3. Haksız Tahrik Açısından Değerlendirilmesi

Ceza hukuku öğretisinde, yasal savunma halinde henüz sona ermemiş, başka türlü bir korunma imkanı bulunmayan haksız bir saldırıya karşı savunma amacıyla karşılık verilmesinin söz konusu olduğu; buna karşın haksız tahrikte sona ermiş haksız bir fiile, zorunlu olmamakla birlikte karşılıkta bulunduğu kabul edilmektedir⁹⁵. Böylelikle, bir hakka yönelik saldırı devam etmekteyken haksız tahrik müessesesi ile meşru savunma arasında sadece bir yoğunluk farkı bulunduğundan meşru savunma hükmü uygulanmaktadır⁹⁶. Bu nedenle, örselenmiş kadın sendromu söz konusu olduğunda, kadının fiili kendisine uygulanan saldırı fiili bittikten sonra gerçekleştiğinden, içtihat hukukunun uygulandığı mahkemeler tarafından haksız tahrik (*provocation*) halinin değerlendirilmesi

---

⁹⁴ DRESSLER, s.458 vd.

⁹⁵ DEMİRBAŞ, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6.Baskı, Seçkin, 2009, Ankara, s.411

⁹⁶ ÖZBEK et. al., s.288

yoluna gidilmiştir⁹⁷. Haksız tahrik failin kusurluluğunu azaltan ve cezayı hafifleten bir neden olup, objektif unsurunu tahrik fiili, sübjektif unsurunu ise failin hissettiği hiddet ve şiddet oluşturmaktadır⁹⁸. Örselenmiş bir kadının durumunda her iki unsurun da gerçekleştiği ilk elde söylenebilir. Ama bu, örselenmiş kadınların haksız tahrik etkisiyle suç işleyen faillerden ayrılan kendine has özelliklerinin olmadığını göstermez.

Gerçekten de, örselenmiş kadın sendromunu akıl hastalığı olarak saymak mümkün gözükmesine de, travmaya tekrarlayan maruz kalışların ve bu bağlamda örselenmiş kadın sendromu için öne sürülen semptomların, belirli bir stereotipi oluşturduğu ve bu stereotipten az miktarda sapmalar olduğunun gözlemlendiğinin üzerinde durulması gerekmektedir⁹⁹. Ek olarak, içtihat hukukunda haksız tahrikin uygulandığı davalarda, sadece örselenmiş kadın sendromuna ait olayın öncesine ait belirtiler değil, travma sonrası stres bozukluğuyla beraber ortaya çıkabilen depresyon gibi rahatsızlıklar da cezanın indirilmesinde belirleyici olmaktadır¹⁰⁰. Bunun yanında, aile içi şiddet vakalarının, sonradan, yavaş yavaş ortaya çıkan tepkileri doğurduğu (slow burn reaction) ve kadın failin stres bozukluğunun etkisiyle gecikmiş bir tepki verdiği ileri sürülmüş, yine de sendrom haksız tahrik bağlamında değerlendirilmiştir¹⁰¹. Buna karşın, kadın failin, kendisine şiddet uygulayan kişiye tepki süresinin uzaması, cinayetin taammüden adam öldürme yönünde yorumlanabilmesine olanacağını da sağlamaktadır¹⁰².

İçtihat hukukunda, örselenmiş kadın sendromu yaşayan failerin haksız tahrik etkisiyle adam öldürme fiilini işlediği savunması, sanık kadının genellikle kendi kontrolünü kaybetmesi savını esas almaktadır¹⁰³. Böylelikle, örselenmiş kadın sendromu söz konusu olduğunda failin kendini kontrol etme yetisinin gösteremeyeceği öne sürülmekteyse de yukarıda örneği verilen Thornton davası gibi örneklerde mahkeme failin, ruhi durumunun, yani hissettiği şiddetin ve tahrikin nedeni olarak kendini

⁹⁷ SMITH, John/HOGAN, Brian, Criminal Law Cases & Materials, 7th Edition, Butterworths, UK, 1999, s.454

⁹⁸ AYDIN, Devrim, "Yeni Türk Ceza Hukukundaki Haksız Tahrik", AÜHFD, C.54, S.1, (225-253), 2005, s. 229. ve 236.

⁹⁹ RUSSEL, s.19 vd.

¹⁰⁰ RIX, s.148

¹⁰¹ ALLEN, Micheal, Textbook On Criminal Law, 8th Edition, Oxford University Press, UK, 2005, s.282

¹⁰² ALLEN, s.282

¹⁰³ ELLIOT/QUINN, s.69

aniden kaybetmesini mi(sübjektif test); yoksa tahrik eden fiil karşısında makul bir insandan beklenen tepkiyi verdiği mi(objektif test) ağırlıklı olarak denetlenip ele alındığına yönelik açık bir ifadede bulunmamaktadır¹⁰⁴. Bu yüzden, objektif test söz konusu olduğunda, beklenebilirlik denetimi yapılırken, model ajanın hangi özelliklere sahip olması gerektiği tartışılmış, bir görüş ortalama insanın göz önüne alınması gerektiğini savunurken başka bir görüş o insanın bir "kadın" olarak esas alınması gerektiğini dile getirmiş, sonuncu ve kadın hareketinin etkisindeki üçüncü yaklaşımsa örselenmiş kadın sendromunun ayrı bir yasal savunma hali olarak ele alınması gerektiğini belirtmiştir¹⁰⁵.

Aslında, örselenmiş bir kadın, "örselenmiş bir makul kadın" ölçüsünde model bir ajanla kıyas edilerek değerlendirilmeye tabii tutulabilir¹⁰⁶. Buna karşın uygulanan şiddeti ve kadın üzerindeki fiziksel ya da ruhsal etkilerini tespit etmek daha kolaydır. Bu nedenle, içtihat hukukunda çoğunlukla sanığın haksız tahrike ilişkin savunmasında tıbbi kaniyata dayanılması, failin ruhi durumunun belirlenmesinde yardımcı olmakta ve bu bağlamda örselenmiş kadın sendromu da değerlendirmeye alınmaktadır¹⁰⁷. Nitekim haksız tahrik, içtihat hukukundaki bağlamıyla ele alınsa bile, bulunduğu ruhsal koşullardan ötürü ne örselenmiş kadından kendini kontrol etmesi ne de tahrikin etkisiyle gösterdiği tepkide makul bir insan olarak davranması beklenebilir. Öyleyse, örselenmiş kadın sendromu, içtihat hukuku bağlamında haksız tahrik halini de aşan, ondan farklı bir şeydir.

Türk Ceza Hukukunda ise, haksız tahrik, faille uygulanan haksız bir fiilin olması, failin bu fiil sebebiyle şiddetli öfke veya eleme sürüklenmiş olması ve failin işlediği suçun ruhi durumunun eseri olması halinde uygulanmaktadır¹⁰⁸. Bu bağlamda, örselenmiş bir kadına uygulanan şiddet aynı zamanda haksız bir fiil oluşturmaktadır. Örselenmiş kadın bundan dolayı öfke ve eleme de -başlarda- kapılmış olabilir. Ama örselenmiş kadının hissettiği artık sadece öfke ve elem değildir. Çünkü işlediği fiil, sağlıklı bir ruhi durumun eseri değildir. Keza bu ruhi durumun eseri olarak kadın sadece öfke ve elem hissetmemekte aynı zamanda yoğun çaresizlik ve korku gibi hislerle de mücadele etmektedir.

---

¹⁰⁴ ALLEN, s.287

¹⁰⁵ DOWD, s.572

¹⁰⁶ DRESSLER, s. 464

¹⁰⁷ RIX, s.140

¹⁰⁸ DEMİRBAŞ, s.404 vd.

Gerçekten de, travma sonrası stres bozukluğunun bulguları, travmayı hatırlama, kâbuslar görme, travmayı hatırlatan duygu, düşünce ve yerlerden kaçınma, travmayı tekrar yaşıyormuş gibi olma, tepkilerde yavaşlama, dış dünyaya ilgide azalma, kognitif semptomlarda değişiklik, sürekli olarak olayın tekrarlanacağı korkusu ve bu nedenle diken üstünde hissetme, kolay irkilme, çabuk sinirlenmedir¹⁰⁹. Bu nedenle fail duygusal olarak çabuk uyarılabilmekte ve hissettiği öfke, elem ve bunlara verdiği tepki daha ağır olabilmektedir. Bu bağlamda, örselenmiş kadınların tepki fillerinde oranın aranılmaması savunulabilir¹¹⁰.

Faille ilişkin tüm bu durumlar, failin ruhi durumuyla işlediği suç arasında illiyet bağı kurmamıza yardımcı olsa da, kadın faili haksız tahrik altında suç işleyen makul ruhsal duruma sahip failerle de bir tutmamak gerekmektedir. Çünkü burada, failin, sadece derin bir elem veya acı nedeniyle suçu işlemediğinin, aynı zamanda suçu işlediği sırada ve hatta öncesinde onu diğer insanlardan farklı kılan ruhsal bir bozukluğa sahip olmasının ayrı ve kendi içinde değerlendirilip göz önüne alınmalıdır¹¹¹. Çünkü süre gelen şiddetin yol açtığı travma sonrası stres bozukluğu, içinde bulunduğu yoğun korku ve çaresizlik hissi nedeniyle ki tepkilerini makul bir insan gibi kontrol edemeyecektir. Çünkü örselenmiş kadın, hem düzenli olarak gördüğü ağır şiddet nedeniyle ve hem de içinde bulunduğu ruhsal rahatsızlık dolayısıyla ki olağandışı şartlar içindedir ve norma uygun davranmasının kendisinden beklenemeyeceği bir önemli bir güdülenme baskısı altında olduğu söylenebilir¹¹². İçinde bulunduğu depresyon, öğrenilmiş çaresizlik ve travma sonrası stres bozukluğunun yukarıda sayılan diğer semptomları dolayısıyla, kocasının uyguladığı şiddette başka türlü tepki vermesi kendisinden beklenilemez.

¹⁰⁹ ŞENYUVA/YAVUZ, s.2; Ayrıca bkz. Travma Sonrası Stres, Ruhsal Travmanın Etkileri ve Çareleri, Hasta Yakınları İçin Rehber, Türkiye Psikiyatri Derneği (<http://www.psikiyatri.org.tr/pagepublic.aspx?menu=24>)

¹¹⁰ 5267 sayılı TCK'nın 29.maddesinde, haksız tahrik oluşturan etki fiil ile ona gösterilen tepki fiil arasında oranın bulunması konusunda açıklık olmadığı, bu bağlamda 765 sayılı TCK zamanındaki tartışmaların devam ettiği doktrinde ifade edilmektedir. (ÖZBEK et. al., s.398)

¹¹¹ Kanımızca burada, kadının içinde bulunduğu ruhsal koşullar dolayısıyla bir yoğunluk farkının olduğu ifade edilebilir.

¹¹² Beklenemezlik ilkesiyle ilgili olarak bkz. DURSUN, Selman, "Türk Ceza Hukuku'nda Emrin İfasının Hukuki Niteliğinin Alman ve İtalyan Ceza Hukuku'yla Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XVIII, Y.2014, S.2, (s. 203-252), 2014, dipnot, s.205.

Bu bağlamda, kocasından, yoğun ve süregelen şiddet görmeyen ve travma sonrası stres bozukluğu yaşamayan kadınların şiddet sonrası suç işlemleri hallerinde tabii ki haksız tahrikten söz edilebilir. Yine cinsel şiddette fiziksel şiddet bir vasıta olarak kullanıldığından kanımızca aralarında konumuz bağlamında ele alınacak bir farklılık olmasa da, salt duygusal şiddet vakıalarının da haksız tahrik hali içerisinde değerlendirilebileceği söylenebilir. Zira bu gibi durumlarda, travma sonrası stres bozukluğunun da oluşmayabileceği düşünülebileceği gibi, yaşanan travmanın düzenli ağır fiziksel şiddet gören kadınlarla denk olmayacağı da belirgindir. Zaten, genellikle fiziksel şiddetle beraber sözel ve duygusal şiddetin de ortaya çıktığı gözlemlenebilir.

Yukarıda sayılan nedenlerle, örselenmiş kadın sendromu, haksız tahrik ve meşru müdafaa bağlamında tartışılırken aslında, sendromunun bir mazeret nedeni olarak ele alınması gerektiği ve de kanımızca batı hukuk dünyasındaki nispeten yeni beklenemezlik ilkesi ışığında değerlendirilebileceği söylenebilir.

4.Beklenemezlik İlkesi Bağlamında Değerlendirilmesi

Örselenmiş kadın sendromunu yaşayan bir kadının koşullarının meşru müdafadaki saldırıya ilişkin mevcut veya muhakkak saldırı şartını karşılamaması; haksız tahrik halinden de, tahrikin kadında travma sonrası stres bozukluğuna yol açan yoğunluğu, travma sonrası stres bozukluğunun semptomları ve şiddetin devamlılık arz eden durumuyla ayrılan niteliklerinden dolayı, içtihat hukuku doktrininde sendromun, fiilden çok failin durumuna vurgu yapan, mazeret nedenleri içerisinde değerlendirilmesi gerektiği dile getirilmiş, bu bağlamda kadının kusurlu sayılamayabileceği öne sürülmüştür¹¹³.

Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde, mazeret nedenlerinin genel olarak beklenemezlik ilkesine dayandığı ifade edilmektedir¹¹⁴. Beklenemezlik ilkesi, failin içinde bulunduğu koşullarda, yaptığı davranıştan başka bir davranışta bulunmasının kişiden istenememesini veya beklenememesini

---

¹¹³ DRESSLER, s.468 vd; ayrıca bkz. BRADFIELD, s.74. Bu bağlamda Türk Hukukunda, mazeret sebeplerinin kusurluluğu kaldırdığı yönündeki görüş için bkz. ÖZGENÇ, İzzet, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin, Ankara, 2012, s.392; ayrıca mazeret nedenleriyle ilgili olarak başka bir görüş için bkz. EREM, Faruk, Türk Ceza Hukuku, Cilt 2, 10.Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1974, s.1 vd.

¹¹⁴ MERAKLI, Serkan, Mazeret Nedenlerinin TCK Bakımından Değerlendirilmesi, Ceza Hukuku Dergisi, Yıl.5, S.12, 2010, s.262.

ifade etmekte olup, ceza hukukunun kanunilik ilkesine sadık kalınarak bireyselleştirilmesine olanak sağlamaktadır¹¹⁵. Örselenmiş kadın sendromunda, kadının, travma sonrası stres bozukluğunun belirtilerini gösterdiği, yoğun bir umutsuzluğa ve çaresizlik hissine kapıldığı kabul edilmektedir¹¹⁶. Bu bağlamda, bizce, örselenmiş kadın sendromunun belirli bir örüntü izleyen bulgularından beklenemezlik ilkesi ışığında yararlanılabilmektedir¹¹⁷.

Diğer yandan, yukarıda da görüleceği üzere, içtihat hukukunda, örselenmiş kadınların adam öldürme fiilleri, yasal savunma kalıbına sokulmaya çalışılırken, savunmaya ilişkin şartların gerçekleştiğinin söylenebilmesi amacıyla, özellikle uygulanan devamlılık gösteren şiddet dolayısıyla kadının kendisine ölümcül bir saldırıda bulunulacağı yönündeki öznel inancına dayanılmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir¹¹⁸. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, doktrindeki bu yöndeki görüşlere dikkatle bakıldığında da, sendromu yaşayan kadının zihinsel durumuna tıbbi açıdan yaklaşılmasının, kadının öznel zihinsel durumunun dikkate alınarak beklenebilirlik denetimi yapılmasına yardımcı olabileceğini düşünüyoruz¹¹⁹.

Örselenmiş kadının, rahatsızlığını çektiği travma sonrası stres bozukluğu ve yukarıda değinildiği gibi partnerinden düzenli ve devamlı bir şekilde gördüğü ağır fiziksel şiddetin, kadının iradesinin oluşum sürecini bozan olağandışı şartları oluşturduğu, bu nedenle kadından hukuka uygun bir davranışta bulunmasının istenemeyebileceğini, sendromun beklenemezlik ilkesi bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz¹²⁰.

Buna karşın Türk Ceza Hukukuna, beklenemezlik ilkesinin uygulanabileceği haller mazeret nedenleri söz konusu olduğunda ortaya çıkmaktadır. Doktrinde kimi düşünürlerce, zorunluluk hali, meşru müdafada

¹¹⁵ HAFIZOĞULLARI, Zeki, "Kusurluluğu Kaldıran Bir Neden Olarak Ceza Hukukunda İstenemezlik İlkesi", AÜHFD, C.57, S.3, (338-360), s.338 vd; SOYASLAN, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yetkin, Ankara, 1998, s.495

¹¹⁶ BAKER, s.129

¹¹⁷ Ayrıca bkz. DOWNS, Donald, More Than Victims: Battered Women, The Syndrome Society and the Law, University Of Chicago Press, 1996, s.17

¹¹⁸ OGLE, Robin S./JACOBS, Susan, Self-Defense and Battered Women Who Kill, Parager, USA, 2002, s.100

¹¹⁹ OGLE/JACOBS, s..99

¹²⁰ HAFIZOĞULLARI, İstenemezlik s.340

sınırın aşılması ve amirin emrinin ifası mazeret nedenleri arasında değerlendirilmektedir¹²¹. Ek olarak, konumuzun sınırlarını aşmakla birlikte manevi cebirin de beklenemezlik ilkesi bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtebiliriz¹²².

Örselenmiş kadın sendromunda, tehlikenin ağırlığı ile konu ile kullanılan vasıta arasında yukarıda belirtilen oransızlık ve tehlikenin bir insandan yönelen haksız bir fiilden kaynaklanıyor oluşuyla TCK'nın 25/2. maddesinde düzenlenen zorunluluk haline ilişkin şartları taşımadığı ve genel olarak zorunluluk halinin içinde değerlendirilemeyeceği söylenebilir.

Her ne kadar, içtihat hukukunda, örselenmiş kadın sendromunu manevi cebir (duress) kapsamında ele alanlar olsa da¹²³, Türk Ceza Hukukunda, TCK'nın mevcut düzenlemesi buna doğrudan imkan tanımamaktadır. Çünkü, manevi cebri, ne zorunluluk hali içinde, ne de karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı cebir ve şiddet veya muhakkak ve ağır bir korkutma veya tehdit sonucu suç işleyen kimseye ceza verilmeyeceğini düzenleyen TCK'nın 28.maddesi kapsamında da ele almak mümkün gözükmemektedir¹²⁴. Çünkü öncelikle, doktrinde, maddi ve manevi cebirin mağduru belirli bir suç fiilinde bulunmaya yöneltmek amacıyla uygulandığı ve bu nedenle madde hükmünde, "bu gibi hallerde cebir ve şiddet, korkutma ve tehdidi kullanan kişi suçun faili sayılır" ibresinin bulunduğu, mağdurun kendisine cebir çeşitlerini uygulayanlara karşı işlediği suç fiillerini kapsamadığı yönündeki görüş ağır basmaktadır¹²⁵.

Diğer taraftan, yukarıda da değinildiği gibi, maddi cebir ilk elde düşünülemez çünkü kadın fiilini işlerken fiziksel şiddet altında olmadığı gibi, bu bağlamda kadının uygulanan şiddetten kaçınma olanağı da vardır. Sadece yaşadığı ruhsal bozukluk yüzünden uygulanan şiddetten kurtulamayacağını sanmakta ve tepkilerini normal bir insan gibi ayarlayama-

---

¹²¹ Bu konuda bkz. ÖZBEK, s.361 vd.

¹²² HAFIZOĞULLARI, İstenemezlik, s.362 vd.; ayrıca bu konuda bkz. KÜÇÜKTAŞDEMİR, Türk Ceza Hukukunda Maddi ve Manevi Cebir, Seçkin, Ankara, 2012.

¹²³ DRESSLER, S.470; ayrıca bkz. Report Responding to Section 40507 of the Violence Against Women Act, s.3,

¹²⁴ bkz.KÜÇÜKTAŞDEMİR, Türk Ceza Hukukunda Maddi ve Manevi Cebir, Seçkin, Ankara, 2012.

¹²⁵ bkz. KÜÇÜKTAŞDEMİR, Türk Ceza Hukukunda Maddi ve Manevi Cebir, Seçkin, Ankara, 2012

maktadır. Bu paralelde kadının, süregelen fiziksel şiddetin etkisiyle ortaya çıkan muhakkak ve ağır bir korkutma, hatta kimi hallerde tehdit(örneğin ilişkiden ayrılırsa öldürülebileceği gibi)altında, manevi cebir¹²⁶ etkisiyle suçu işlediği öne sürülebilirse de, yukarıda değindiğimiz gibi 28.maddesinin ikinci cümlesinin düzenleniş şekli, hükmü bu açıdan yorumlamayı zorlaştırmaktadır¹²⁷.

Yine de Türk Ceza Kanunu bağlamında, örselenmiş kadın sendromunu kusurluluğu kaldıran bir hal olarak ele alabileceğimiz son bir düzenleme daha vardır. Bu düzenleme, Kanunun, failin hukuka uygunluk nedenlerinde sınırı aşmasını düzenleyen 27.maddesinin 2.fıkrası hükmüdür.

C. ÖRSELENMİŞ KADIN SENDROMU TÜRK CEZA HUKUKUNDA UYGULAMA ALANI BULABİLİR Mİ?

Örselenmiş kadın sendromunu çeşitli boyutlarıyla yazı boyunca ele aldıktan sonra Türk Ceza Hukukuna uygulanamayacağı düşünülebilirse de, bu başlıkta soruya vereceğimiz yanıt yine de hayırdır. Çünkü örselenmiş kadın sendromu Türk Ceza Kanunu bağlamında, beklenemezlik ilkesi uygulanarak mazeret nedeni olarak ele alınabilir. Bunun aşağıda değineceğimiz iki yolu vardır.

Örselenmiş kadın sendromunun beklenemezlik ilkesi bağlamında ele alınmasının birinci yolu, beklenemezlik ilkesi bağlamında manevi cebirin düzenlendiği TCK 28.maddesi hükmünün kıyasen ele alınmasıdır. Çünkü TCK 28.madde hükmünün beklenemezlik ilkesini içeren bir hüküm olarak, bu ilke kapsamındaki diğer hükümlerin “ratio”sunu oluşturduğu, genel hükümler söz konusu olduğunda lehe kıyasın mümkün olduğu söylenebilir¹²⁸. Gerçekten de yukarıda değinildiği gibi, manevi cebri düzenleyen TCK 28.maddesi hükmünün lafzından, her ne kadar manevi cebir al-

---

¹²⁶ Aslında, travma sonrası stres bozukluğu, hem failin tepkilerini kontrol etmesini güçleştirerek irade serbestisini azaltmakta, hem de bozukluğun etkisiyle yaşadığı anksiyete bozukluğunun veya daha ileri durumlarda yoğun depresyonun sonucu olan çaresizlik duygusu kendisinden başka türlü davranmasını beklememizi güçleştirmektedir. Bu bağlamda, manevi cebir teorisi veya psikolojik teori için bkz. DÖNMEZER/ERMAN, s.139; ayrıca manevi cebir teorisinin daha çok içtihat hukuku sisteminde uygulandığıyla ilgili olarak bkz. EREM, s.37

¹²⁷ Örselenmiş kadın, kocasının korkutma ve tehditleriyle başka bir suç fiili işlerse, örneğin hırsızlık gibi, şüphesiz TCK'nın 28.maddesi hükmünden yararlanabilir.

¹²⁸ HAFIZOĞULLARI, İstenemezlik, s.369

tındaki kişinin, cebri uygulayan kişi dışındaki üçüncü kişilere karşı işlediği suçlar bakımından geçerli olduğu düşünülebilirse de, maddenin ikinci cümlesi örselenmiş kadın için uygulanmasına doğrudan bir engel taşımamaktadır. Tersine düşünülebilirse bile, bu 28.maddenin kıyasen uygulanmasını engellemeyecektir. Böylelikle, örselenmiş kadının, kendisine düzenli fiziksel şiddet uygulayan ve bu vasıta ile ruhsal sağlığını bozarak kendisini manevi cebir altında bırakan partnerine karşı işlediği fiil de 28.madde bağlamında değerlendirilebilecektir¹²⁹.

Biz ikinci yol olarak ise, örselenmiş kadın sendromu vakalarında, Türk Ceza Kanununun "Sınırın Aşılması" başlıklı 27.maddesinin 2.fıkrası bağlamında uygulama alanı bulabileceğini düşünüyoruz. TCK'nın 27.maddesinin 2.fıkrası hükmüne göre, meşru savunmada sınırın aşılması mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan ileri gelmiş ise faile ceza verilmez. Örselenmiş bir kadının meşru müdafaada sınırı aştığını ve bunu mazur görülebilecek bir korkuyla yaptığı rahatlıkla söylenebilir.

Yasal savunmada savunmanın gerekliliği ve saldırının mevcudiyeti şeklinde iki sınırın bulunduğu ve bu bağlamda sınırın aşılmasının intensif (oranda-araçta) ve extensif (zamanda) olmak üzere iki şekilde olabileceği öğretilmiş ve belirtilmiştir¹³⁰. Örselenmiş kadının, kendisini döverek defalarca yaralayan kocasını öldürerek, saldırıya göre ölçsüz bir savunmada bulunduğu ilk bakışta ifade edilebilirse bu doğru olmayacaktır. Çünkü, araçta oranın saptanmasında, aracı kullananın özelliklerinin dikkate alınışı ve bu bağlamda kadının erkeğe göre fiziksel olarak güçsüz oluşu, bu ifadedeki savı zayıflatmaktadır. Bu yüzden, örselenmiş kadın asıl olarak zamanda sınırı aşmaktadır. Zamanda sınırın aşılması, saldırının bitmesinden sonra savunma hareketinin yapılmasını ifade etmektedir¹³¹. Örselenmiş kadın, yasal savunmada sınırı aşmakla aslında bir suç işlemektedir ama mazur görülebilecek korku, heyecan ve telaşla sınırı aştığı için kendisine kusur isnadında bulunulamaz. Böylelikle cezalandırılmayacaktır.

Travma sonrası stres bozukluğu yaşayan örselenmiş bir kadının, yani ruhsal sağlığı yerinde olmayan bir kişinin mazur görülebilecek bir telaş,

---

¹²⁹ Maddi cebir ve manevi cebir ayrımı için ayrıca bkz. TOROSLU, Nevzat, Ceza Hukuku Genel Kısım, Savaş, Ankara, 2008, s.214

¹³⁰ DEMİRBAŞ, s.310 ve 311.

¹³¹ DEMİRBAŞ, s.311.

koru veya heyecan için bulunduğu açıktır. Bu nedenle, yasal savunmada sınırın aşılması halinde, örselenmiş kadının suç fiili hukuka aykırı olup, failin cezalandırılmamasının nedeni, içerisinde bulunduğu yoğun ruhi karışıklık sebebiyle kendisine kusur isnadında bulunulamamasıdır¹³². Böylelikle TCK'nın 27/2.maddesi hükmü kusurluluğu kaldıran bir neden olara karşımıza çıkmakta ve örselenmiş kadın sendromu bu hüküm içinde hayat bulabilmektedir.

D. ÖRSELENMİŞ KADIN SENDROMUNDA İSPAT SORUNU

Örselenmiş kadın sendromu söz konusu olduğundan en önemli ispat aracı uzman bilirkişi görüşüdür¹³³. Ancak bu sayede, aile içi şiddete ilişkin kanıtlar ve şiddetin mağdurun psikolojisinde yarattığı etkiler ortaya çıkarılabilir¹³⁴. Böylelikle, suçlanan kadının yaşadığı şiddet tecrübesi ve eylemlerinin sosyal ve psikolojik bağlamdaki nedenlerine ve yerine ancak bu şekilde ışık tutulabilir.

Örselenmiş kadın sendromunu yaşamamanın birinci şartı süregelen bir şiddet yaşamaktır. Bu nedenle mahkeme ilk olarak kadının aile içinde veya dışında duygusal ilişki yaşadığı partneri tarafından şiddet görüp görmediğini araştırmalıdır. Kadının şiddet gördüğü anlaşılırsa, görülen şiddetin sıklığı ve ağırlığı tespit edilmeye çalışılmalıdır. Bu bağlamda uzman bilirkişi raporu, kadının vücudundaki uygulanan şiddetin izlerini tespit edebilir ve uygulanan şiddetin ağırlığı hakkında bilgi verebilir. Ek olarak, tanık anlatımları da kadının gördüğü şiddetin ağırlığı ve sıklığı hakkında bilgi verebilecektir.

Kadının ruhi durumuyla ilgiliyse uzman bilirkişi DSM IV aracılığıyla, travma sonrası stres bozukluğunun belirli semptomlarını saptamakla yetinecektir. Burada esas olan, hastalığın tanısı olmayıp kişinin suçu işlediği sırada hastalığın semptomlarını taşımasıdır¹³⁵. Böylelikle kadının üze-

¹³² DEMİRBAŞ, s.313.

¹³³ bkz. BRADFIELD, Rebecca, "Understanding the Battered Woman Who Kills Her Violent Partner-The Admissibility of Expert Evidence of Domestic Violence in Australia", *Psychiatry, Psychology and Law*, V.9:2, (177-199), 2002

¹³⁴ bkz.BOTTALICO/BRUNI, Post Traumatic Stress Disorder, Neuroscience, and the Law", *International Journal of Law and Psychiatry*, V.35, (pp.112-120), 2012

¹³⁵ Bkz. ÖZKAN/HAKERİ, Ceza Hukukunda Ruhsal Bozukluklar", (http://www.medeni-yet.edu.tr/1998_KHUKA_ceza_hukuku_ve_ruhsal_bozukluklar.html Erişim Tarihi: 21.10.2014, 12:05)

rinde manevi cebir ve etkileriyle ilgili net bir değerlendirme yapılabilecektir. Bu noktada, hem örselenmiş kadının vücudundaki yaralanmaların tespiti, hem de örselenmiş kadının ruhsal sağlığı hakkında konulacak tanı, Adli Tıp Kurumunca sağlanabilir. Elde edilen bu deliller bilimsel ve bir o kadar da örselenmiş kadının ruhsal durumunu açık bir şekilde yansıtacak nitelikte olacaktır.

Örselenmiş kadının, gördüğü şiddetin süresi ve yoğunluğu, travma sonrası stres bozukluğunun semptomlarının taşıyıp taşımadığına ve somut olayın koşullarına göre, kadının durumu değerlendirilecek ve vicdani kanaatine göre karar verecek hakim olacaktır¹³⁶.

SONUÇ

Örselenmiş kadın sendromu aile içi şiddetin yoğun olarak yaşandığı toplumlarda mağdur olan kadınların ruhsal durumlarının anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Diğer yünden bu kavram, toplumumuzda sıklıkla şiddetin mağduru kadınlar açısından Türk yargı organlarının daha sağlıklı kararlar vermesi için yön gösterici olabilir.

Türk Ceza Hukuku açısından, örselenmiş kadın sendromunun, bekleme ilkesi kapsamında, Türk Ceza Kanununun 28.maddesinin lehe kıyasen ele alınmasıyla veya 27.maddesinin 2.fıkrası bağlamında uygulama alanı bulabileceğini düşünüyoruz.

Örselenmiş bir kadının ruhsal ve fiziksel koşulları nedeniyle, meşru müdafaa sınırı aştığı ve bunu stres sonrası travma bozukluğu nedeniyle mazur görülebilecek bir korkuyla yaptığı rahatlıkla söylenebileceği gibi, gördüğü yoğun ve devamlı şiddeti onda manevi cebir oluşturduğu da ifade edilebilir.

Kavramın ceza hukuku açısından asıl önemi tıp ve psikoloji gibi diğer bilim alanlarındaki bulgu ve teorilerin, rahatsızlıkların ceza hukuku doktrininde yol açabileceği değişim ve ilerlemeler için önemli bir tartışma konusu teşkil etmesidir.

---

¹³⁶ bkz.FEYZİOĞLU, Metin, Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat, Yetkin, Ankara, 2002.

KAYNAKÇA

- AKERSTRÖM**, Malin, "PolicePersuasion: MakingBatteredWoman File A Complaint", International Journal of Law, PolicyandtheFamily, Vol.12, (pp.62-73), 1998
- ALLEN**, Michael, Textbook On CriminalLaw, 8th Edition, Oxford UniversityPress, UK, 2005
- ARAT**, Necla, "Feminist Hukuk", İstanbul Üniversitesi Dergileri, (<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iukad/article/download/1023000335/1023000326>)
- AYDIN**, Devrim, "Yeni Türk Ceza Hukukundaki Haksız Tahrik", AÜHFD, C.54, S.1, (225-253), 2005
- BAKER**, Helen, "ConstructingWomanWhoExperience Male Violence: Criminal Legal DiscourseandIndividualExperiences", Liverpool LawReview, V.29, (pp.123-142), 2008.
- BAYINDIR**, Sinan, "Türk Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Sonuçları", Legal Hukuk Dergisi, S. 9:99, 2011. (<http://humanrightsandcriminallaw.blogspot.com.tr/2012/03/turk-ceza-hukukunda-akil-hastaligi-ve.html> Erişim Tarihi: 21.10.2014 11:09)
- BIGGERS**, J.R, "A Dynamic Assesment of the Battered Woman Syndrome and Its Legal Relevance", Journal of Forensic Psychology Practice, V.3:3, (1-22), 2008
- BOTTALICO**, Barbara/**BRUNI**, Tommaso, "Post Traumatic Stress Disorder, Neuroscience, and the Law", International Journal of Law and Psychiatry, V.35, (pp.112-120), 2012
- BRADFIELD**, Rebecca, "Is NearEnoughgoodEnough? WhyIsn't Self-DefenceAppropriatefortheBatteredWoman", Psychiatry, PsychologyandLaw, Vol. 5:1, (71-85), 1998
- BRADFIELD**, Rebecca, "UnderstandingtheBatteredWomanWhoKills Her Violent Partner-TheAmisibility of ExpertEvidence of DomesticViolence in Australia", Psychiatry, PsychologyandLaw, V.9:2, (177-199), 2002
- BROWN**, Linda R. , "Admissibility of ExpertTestimony on theSubject of BatteredWoman", CriminalJusticeJournal, V.4/1, (161-179), 1980
- CALLAHAN**, Renee, "WillThe Real BatteredWomanPleaseStandUp? InSearch Of a Realistic Legal Definition of a Battered Women Syndrome", Journal of GenderandtheLaw, Vol. 3 , (p.117-152), Fall 1994
- CENTEL**, Nur, "Yeni Türk Ceza Yasası ve Kadın", Polis Dergisi, S.44, 2005, (<http://nurcentel.com/makaleler/yenitckvekadın.pdf>)

- COOKSON**, Cara, "ConfrontingOurFear: Legislating Beyond BatteredWomanSyndromeandTheLaw of Self Defense in Vermont", *VermongLawReview*, Vo. 34, (pp.415-447), 2009
- DEMİRBAŞ**, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6.Baskı, Seçkin, 2009, Ankara
- DIXON**, Joe, W., An Essay On BatteredWomanSyndrome, (<http://www.psychologyandlaw.com/BWS%20Essay%20.htm>)
- DOWD**, Micheal, "DispellingtheMythsAboutthe 'BatteredWoman'sDefense:' Towards A New Understanding", *Fordham Urban LawJournal*, V.9, I.3, A.2, (567-583), 1992
- DOWNES**, Donald, MoreThanVictims: BatteredWomen, TheSyndromeSocietyandtheLaw, University Of Chicago Press, 1996
- DÖNMEZER**, Sulhi/**ERMAN**, Sahir, "Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku", Genel Kısım, Cilt 2, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1974
- DRESSLER**, Joshua, "BatteredWomenandSleepingAbusers: SomeReflections", *Ohio StateJournal of CriminalLaw*, V. 3, (457-471), 2006
- DURŞUN**, Selman, "Türk Ceza Hukuku'nda Emrin İfasının Hukuki Niteliğinin Alman ve İtalyan Ceza Hukuku'yla Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XVIII, Y.2014, S.2, (s. 203-252), 2014
- ELLIOT**, Catherine/**QUINN**, Francis: *CriminalLaw*, 4th Edition, PearsonEducation Limited, UK, 2002
- EREM**, Faruk, Türk Ceza Hukuku, Cilt 2, 10.Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1974
- ERSEVER**, Hakan, "Öğrenilmiş Çaresizlik", *AÜEBFD*, Cilt. 26, S.2, (622-631) 1193, (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/497/5903.pdf>)
- FAIGMAN**, David, "TheBatteredWomanSyndromeand Self Defense: A Legal andEmpiricalDissent", *Virginia LawReview*, Vol.72:619, (p. 619-647), 1986.
- FEYZİOĞLU**, Metin, Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat, Yetkin, Ankara, 2002.
- FOLLINGSTAD**, Diane, "ForesenicEvaluations of BatteredWomenDefendants: Relevant Data to be AppliedtoElements of Self Defense", *Applied&PreventivePsychology*, V.5, (pp.165-178), USA, 1996
- FRANCIS**, Tony, "TheVerdict Is In", *Medscape*, (<http://boards.medscape.com/forums/?128@@.2a54d936!comment=1>, Erişim Tarihi, 11.10.2014, 01:27)
- GÜNGÖR**, Devrim, Ceza Hukukunda Fiil Üzerinde Hata, Yetkin, Ankara, 2007.
- GÜRİZ**, Adnan, Feminizm, Postmodernizm ve Hukuk, Phoenix, Ankara, 2011
- HAFIZOĞULLARI**, Zeki, "Kusurluluğu Kaldıran Bir Neden Olarak Ceza Hukukunda İstenemezlik İlkesi", *AÜHFD*, C.57, S.3, (338-360)

HAFIZOĞULLARI, Zeki/ÖZEN, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, US-A Yayıncılık, Ankara, 2010

heDiagnosticand Statistical Manual of Mental Disorders, **DSM IV**, American Psychiatric Association, (<http://justines2010blog.files.wordpress.com/2011/03/dsm-iv.pdf>)

HUGHES, Paul, "Paternalism, Battered Women, and the Law", Journal of Social Philosophy, Vol.30, No.1, (pp.18-28), 1999

KAUFMAN, Whitley R.P., "Self Defense, Imminence, and the Battered Woman", New Criminal Law Review, Vol.1, No.3, (pp.342-369), 2007.

KÜÇÜKTAŞDEMİR, Özgür, Türk Ceza Hukukunda Maddi ve Manevi Cebir, Seçkin, Ankara, 2012

MERAKLI, Serkan, "Mazeret Nedenlerinin TCK Bakımından Değerlendirilmesi", Ceza Hukuku Dergisi, Yıl.5, S.12, 2010

OGLE, Robin S./JACOBS, Susan, Self-Defenseand Battered Women Who Kill, Parager, USA, 2002

O'KEEFE, Maura, "Posttraumatic Stress Disorder Among Incarcerated Battered Women: A Comparison of Battered Women Who Killed Their Abusersand Those Incarcerated for Other Offenses", Journal Of Traumatic Stress, Vol.11, No.1, (71-85), 1998

ÖZBEK, Veli Özer, et. al., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2.Baskı, Seçkin, Ankara, 2011

ÖZEN, Muharrem, Türk Ceza Hukukunda Meşru Müdafaa, Seçkin, Ankara, 1995

ÖZGENÇ, İzzet, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Bası, Seçkin, Ankara, 2012.

ÖZKAN, Mustafa/HAKERİ, Hakan, "Ceza Hukukunda Ruhsal Bozukluklar", (http://www.medeniyet.edu.tr/1998_KHUKA_ceza_hukuku_ve_ruhsal_bozukluklar.html Erişim Tarihi: 21.10.2014, 12:05)

RIX, Keith, "'Battered Woman Syndrome' and the Defence of Provocation: Two Women With Something Mor In Common", The Jorunal of Foresenic Psychiatry, Vo.12:1, (131-149), 2001

RUSSEL, Brenda L., Battered Women Syndrome As a Legal Defense, History Effectivenessand Implications, McFarland, USA, 2010

SANCAR, Türkan, Türk Ceza Hukukunda Kadın, Seçkin, Ankara, 2013.

SLOBOGIN, Christopher, "Psychological Syndromes and Criminal Responsibility", Annual Review of Social Science, V.6, (109-127), 2010

SMITH, John/HOGAN, Brian, Criminal Law Cases&Materials, 7th Edition, Butterworths, UK, 1999

- SOYASLAN**, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yetkin, Ankara, 1998
- STUCKLE**, Paul, "A Criminal Defense Attorney's View of the Domestic Violence Industry" Equal Justice Foundation, (<http://www.ejfi.org/DV/dv-20.htm>) Erişim Tarihi: 10.10.2014, 15.44)
- ŞENYUVA**, Gülçin/**YAVUZ**, Fatih, "Fiziksel Şiddet Olgularında Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Değerlendirilmesi", Adli Tıp Dergisi, S.23-1, (s.1-14), 2009
- TAŞKIN**, Ozan Ercan, "Kötü Muameleye Maruz Kalmış Kadın Reaksiyonu: Meşru Savunma Mı, Mazeret Nedeni Mi?", Ceza Hukuku Dergisi, Yıl 7, Sayı: 20, (s.43-58), Aralık 2012
- TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, **Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları**, Ankara
- The Validity and Use of Evidence Concerning Battering and Its Effects in Criminal Trials; **Report Responding to Section 40507 of the Violence Against Women Act**, (<https://www.ncjrs.gov/pdffiles/batter.pdf>)
- TOROSLU**, Nevzat, Ceza Hukuku Genel Kısım, Savaş, Ankara, 2008
- Travma Sonrası Stres, Ruhsal Travmanın Etkileri ve Çareleri, Hasta Yakınları İçin Rehber**, Türkiye Psikiyatri Derneği (<http://www.psikiyatri.org.tr/pagepublic.aspx?menu=24>)
- ÜNER**, Sunday/**YÜKSEL**, İlnur/**KOÇ**, İsmet/**ERGÖÇMEN**, Banu/**TÜRKYILMAZ**, Ahmet, "Sonuçlara Genel Bir Bakış", Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, Ankara, 2009, s.185 (http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/eski_site/tdvaw/doc/Ana_Rapor_Mizan_1.pdf)